

AVRUPA KONSEYİ
İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇİÇEK/TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no. 25704/94)

KARAR

STRASBOURG

27 ŞUBAT 2001

NİHAİ

05/09/2001

Bu karar, Sözleşme'nin 44 § 2. Maddesi'nde belirtilen koşullar altında kesinlik kazanacaktır. Mahkeme'nin seçilmiş hükümlerinin ve kararların resmi raporlarındaki son şeklinde çoğaltılmadan önce editörün revizyonuna tabidir.

* *Hafıza Merkezi* tarafından çevrilmiştir.

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

Çiçek-Türkiye davasında,

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Birinci Bölüm), oturumda Daire aşağıdaki kişilerden oluşmuştur:

Yargıçlar:

Başkan Sn E. PALM,
Sn W. THOMASSEN,
Sn L. FERRARI BRAVO,
Sn B. B. ZUPANČIČ,
Sn T. PANTÎRU,
Sn R. MARUSTE,

Ad hoc Yargıç:

Sn F. GÖLCÜKLÜ
ve *Bölüm Sekreteri*
Sn M. O'BOYLE.

6 Şubat 2001 tarihinde özel olarak toplanmıştır.

Bahsedilen son tarihte kabul edilen karar, aşağıdaki şekilde verilmiştir:

USUL

1. Dava, Türk vatandaşı Sayın Hamsa Çiçek (“başvurucu”) tarafından, 8 Kasım 1994 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’na (“Komisyon”) sunulup, Türkiye Cumhuriyeti aleyhine Sözleşme’nin 25. Maddesi’ne göre yapılan başvuru ile (no. 25704/94) başlamıştır.

2. Başvurucu, her ikisi de Essex Üniversitesi’nde profesör olan Sn Kevin Boyle ve Sn Françoise Hampson tarafından temsil edilmiştir. Türkiye Hükümeti (“Hükümet”) kendi vekili tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvurucu, iki oğlu Tahsin ve Ali İhsan Çiçek ve torunu Çayan Çiçek’in, sanık devletin sorumluluğundaki koşullar altında ortadan kaybolduğunu ileri sürmüştür. Buna bağlı olarak, Sözleşme’nin 2, 3, 5, 13, 14 ve 18. Maddelerine başvurmuştur.

4. Başvuru, 26 Şubat 1996 tarihinde Komisyon tarafından kabul edilebilir bulunmuştur. Komisyon, başvurucunun iki oğlunun ve torununun kaybolmasını çevreleyen koşullar ile ilgili tartışmanın ışığında gerçekleri tespit etmek amacıyla, Sözleşme’nin 28 § 1 (a) önceki maddesine uygun olarak soruşturmasını yürütmüştür. Komisyon, 16-20 Haziran 1997 ve 15-19 Haziran 1998 tarihleri arasında Ankara’da gerçekleştirilen komite oturumlarında, tanıklardan delil elde etmek için üç temsilci görevlendirmiştir. Dava, Sözleşme’ye

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

göre Protokol No.11'in, Madde 5§ 3, ikinci fıkrası gereğince, 1 Kasım 1999 tarihinde Mahkeme'ye iletilmiştir, o tarihe kadar Komisyon davanın incelemesini tamamlamamıştır.

5. Başvuru, Mahkeme'nin Birinci Bölümü'ne gönderilmiştir (Mahkeme Kuralları, Kural 52 § 1). Bu Bölüm dahilinde, davayı ele alacak olan Daire (Sözleşme'nin 27§ 1 maddesi), Mahkeme kurallarının 26§1 hükmünde sağlandığı şekilde oluşturulmuştur. Türkiye adına seçilmiş olan yargıç olan, Sn Rıza Türkmen, davaya bakmaktan çekilmiştir. Buna bağlı olarak Hükümet, bir yardımcı yargıç olarak Sn Feyyaz Gölcüklü'yü görevlendirmiştir (Sözleşme'nin 27§ 2 Maddesi ve Kural 29§ 1).

6. Başvurucu ve Hükümet ayrı ayrı, esasa ilişkin görüşlerini dosyalamıştır (Kural 59§ 1). Daire, taraflar ile görüşükten sonra, esasa ilişkin bir duruşmanın gerekli olmadığına karar vermiştir (kısaca, Kural 59§ 2).

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

A. Başvurucu

7. Başvurucu, 1930 yılında doğan Sn Hamsa Çiçek, bir Türk vatandaşıdır ve Türkiye'nin güneydoğusunda, Diyarbakır ilinin Lice ilçesinin bir köyü olan Dernek'te yaşamaktadır. Başvurucunun başvurusu, iddialara göre Devlet'in sorumluluğunda gelişen koşullar altında kaybolmuş olan iki oğlu Tahsin (1994 yılında 44 yaşında) ve Ali İhsan Çiçek (1994 yılında 20 yaşında) ve torunu Çayan Çiçek hem de kendi adına gerçekleştirilmiştir.

B. Olaylar

8. Başvurucunun iki oğlunun ve torununun kaybolmasını çevreleyen olaylar tartışılmaktadır. Başvurucunun sunduğu olaylar aşağıdaki 1. Bölüm'de yer almaktadır. Hükümet tarafından sunulan olaylar, Bölüm 2'de geçmektedir.

9. Başvurucu ve Hükümet tarafından, kendi iddialarını ve Komisyon tarafından Ankara'da yürütülen oturumlarda tanıklardan toplanan delilleri desteklemek için ibraz edilen dokümanların bir özeti, aşağıdaki Bölüm C'de verilmiştir.

1. Başvurucu tarafından sunulan olaylar

10. 10 Mayıs 1994 günü sabah 6.00 sularında, Lice İlçe Jandarma Karargahı'ndan nerdeyse 100 kadar asker, başvurunun köyüne baskın düzenlemiştir. Köyün girişinde araçlarından ayrılarak, yaya olarak oraya varmışlardır.

11. Askerler, köylüleri uyandırmak için evlerin etrafını sarmış ve onlara caminin yakınlarında toplanmalarını ve kimliklerini de getirmelerini söylemiştir. Yaklaşık 400 köylü cami civarına toplandığı zaman, askerler erkek köylülerin kimliklerini toplamıştır. Kadınlar ve çocuklar evlerine gönderilmiştir, bunun sonucunda daha sonra ne olduğuna tanıklık edememişlerdir. Orada bulunan erkek köylülerin başvurucuya anlattıklarına göre, askerler bir listeden tek tek köylülerin isimlerini söyleyerek bir kimlik kontrolü yapmıştır. Daha sonra, askerler Ramazan Akyol, Fevzi Fidantek, Mehmet Özinekçi, Mehmet Demir ve Ali İhsan Çiçek (başvurucunun oğlu) dışındaki köylülerin kimlik kartlarını geri vermiştir. Bu beş köylüye, kenara çekilmeleri söylenmiştir. Tahsin Çiçek'in (başvurucunun ikinci oğlu) kimlik kartı

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

ilk başta geri verilmiş fakat hemen geri çağrılarak, bu beş kişiye katılması için yönlendirilmiştir.

12. Askerler, bu altı köylüyü tutarak köyden ayrılmıştır. Şahitler, tutulanların Lice Yatılı Bölge Okulu'na götürüldüklerini onaylamıştır. Tahsin Çiçek, Ali İhsan Çiçek ve Ramazan Akyol'un orada kötü muamele gördükleri iddia edilmektedir.

13. Öyle görünüyor ki, tutulmalarının ikinci gününde, askerler Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in, serbest bırakıldığını ve diğerlerinin de serbest bırakılacağını söyleyerek iki kardeşi diğer tutululardan ayırmıştır.

14. Ertesi gün, diğer dört köylü serbest bırakılmıştır. Eve döndükleri zaman, Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in daha önce serbest bırakıldıkları halde geri dönmediklerini görünce şaşırılmışlardır.

15. Oğullarının tutulmasının ardından yaklaşık 20 gün sonra, başvuru çocuklarının alıkoyulduğuna inandığı Lice Yatılı Bölge Okulu'ndan serbest bırakılmış olan bir köylü ile iletişim kurmuştur. Başvurucunun çocuklarını tarif etmesi üzerine, köylü başvuruçunun tanımına uyan iki erkek kardeşle birlikte tutulduğunu onaylamıştır.

16. Başvuruçucu aynı zamanda, Lice Yatılı Bölge Okulu'ndaki tutulmadan bir ay daha önce serbest bırakılan başka bir köylü ile karşılaşmıştır. Başvuruçucu oğullarını tarif ederek onları görüp görmediğini sorduğu zaman, bu köylü Tahsin'e benzeyen biri ile beraber tutulduklarını onaylamıştır.

17. Tanıklar başvuruçuya, 27 Mayıs 1994 tarihinde Tahsin'in oğlu Çayan'ın (torunu), ailesinin evinin bahçesinden güvenlik güçleri tarafından alıp götürüldüğünü anlatmıştır. Olaylar esnasında on altı yaşında olan Çayan, görme engellidir; geceleri hiç göremez ve görüşü günışığında nerdeyse bir metre ile kısıtlıdır.

18. Başvuruçucu, oğulları ve torununu aramak üzere çeşitli başvurular yapmıştır. İki defa Lice İlçe Jandarma Karargahı'na gitmiştir ve onları sormuştur. Başvuruçuya yardımcı olamayacakları söylenmiştir. Başvuruçucu oldukça yaşlıdır, köyde yaşamaktadır ve Türkçe konuşmamaktadır. Bu da yapabileceği araştırmaları kısıtlamaktadır. Diyarbakır'da yaşayan kızı, Feride Çiçek, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığı'na şifahi taleplerde bulunmuştur. Bu hususta kendisine, erkek kardeşlerinin ve yeğeninin (yani, başvuruçunun oğulları ve torunu) gözaltında olmadığına dair şifahi bir cevap verilmiştir.

2. *Hükümet tarafından sunulan olaylar*

19. Hükümet, başvuruçunun oğullarının ve torununun güvenlik güçleri tarafından gözaltına alınmadığını ifade etmektedir ve güvenlik

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

güçleri tarafından 10 Mayıs 1994 tarihinde bir operasyon yürütüldüğünü inkar etmektedir. Bu köyün, 23 Nisan-10 Mayıs 1994 tarihleri arasında askeri operasyonların yapıldığı Diyarbakır'ın Kulp ve Lice ilçeleri arasındaki bölge kapsamına girmediğine dikkatleri çekmektedirler. Bu hususta, Hükümet, Tahsin Çiçek, Ali İhsan Çiçek ve Çayan Çiçek'in isimlerinden bahsetmeyen gözaltı kayıtlarına ve 10 Mayıs 1994 tarihinde köylerinde hiçbir operasyonun yapılmadığını onaylayan, Dernek'ten iki köylünün tanıklıklarına dayanmaktadır.

20. Başvurucunun iddialarına dayanan büyük çaplı bir soruşturma, ilk olarak Jandarma Genel Komutanlığı tarafından başlatılmıştır ve daha sonra bir ön soruşturma, 1997/182 dosya numarası altında, Lice Savcılığı tarafından başlatılmıştır. Köy muhtarı Behçet Yılmaz ve bir diğer Dernek köyü sakini olan Şükrü Çelik, 29 Eylül 1995 tarihinde jandarma tarafından ifadeye alınmıştır. Dernek'te yaşayan bir diğer vatandaş Raif Aksu, köyünde vuku bulan herhangi bir operasyonu hatırlamadığını ve kendisine söylenen isimlerin iddia edildiği gibi gözaltına alınmadığını jandarmanın huzurunda ifade etmiştir. Lice savcısı, bu davanın tanıkları olarak, 8 Temmuz 1997 tarihinde, Ramazan Akyol, Fevzi Fidantek, Mehmet Özinekçi ve Mehmet Demir'i dinlemiştir.

21. Hükümet aynı zamanda, başvurucunun oğulları Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in, akrabalarının yaşadığı Suriye'ye taşındığına inanmak için sağlam temellerin olduğunu iddia etmektedir.

C. Komisyon tarafından toplanan kanıtlar

1. Yazılı kanıtlar

22. Taraflar, Ali İhsan Çiçek, Tahsin Çiçek ve Çayan Çiçek'in kaybolmalarını takip eden soruşturmaya ilgili çeşitli dokümanlar sunmuştur.

(a) Resmi Kayıtlar

Gözaltı Kayıtları

23. 24 Nisan 1994 ve 3 Temmuz 1994 tarihleri arasındaki dönemle ilgili Lice Jandarma Karakolu'nun Gözaltı kayıtları, Tahsin Çiçek'in 24 Nisan 1994 tarihinde gözaltına alındığını ve 26 Nisan 1994 tarihinde serbest bırakıldığını göstermektedir.

24. Lice Emniyet Müdürlüğü Anti Terör Departmanı'nın ve Diyarbakır'daki İl Jandarma Karargahı Sorgu Birimi'nin 1 Nisan-31

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

Mayıs 1994 tarihleri arasındaki dönem gözaltı kayıtları, Tahsin Çiçek, Ali İhsan Çiçek ve Çayan Çiçek'in isimlerini içermemektedir.

Lice Yatılı Bölge Okulu Planı

25. Komisyon temsilcilerinin isteği üzerine, Hükümet Lice Yatılı Bölge Okulu'nun planını sunmuştur. Plan, zemin kat, birinci kat ve ikinci kattan oluşmaktadır, ancak bodrum katını içermemektedir.

Diyarbakır Jandarma Karargahı'ndan Kurmay Albay'ın, Eylül 1997 tarihli Operasyon Raporu

26. İkinci Komando Alayı, 23 Nisan-10 Mayıs 1994 tarihleri arasında, Diyarbakır ilinin Kulp ve Lice ilçeleri arasında yer alan, Sağgöze, Kaygısız, Daltepe, Mizagül Dağı, Çotuk ve Herpinos bölgelerinde askeri operasyonların yürütüldüğünü rapor etmiştir. Bu rapora göre, Dernek ve Arıklı köyleri, her ne kadar yakınsa da, operasyon alanının dışında kalmıştır.

Dernek Köyü Belediye Başkanı Behçet Yılmaz'ın, 29 Eylül 1995 tarihli, jandarmalar tarafından alınan ifadesi

27. İfadesinde, tanığın Hamsa Çiçek'in Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na yaptığı başvurusunda yer alan iddialar ile ilgili olarak bilgisi ve gözlemleri hakkında sorular sorulmuştur. Tanık, 10 Mayıs 1994 tarihinde bir operasyonun yapılıp yapılmadığını anımsamadığı yanıtını vermiştir. Ramazan Akyol, Fevzi Fidantek, Mehmet Özinekçi ve Mehmet Demir'in gözaltına alınmadığını ileri sürmüştür. Hatta, bu kişilerin aslında köyde yaşamadıklarını ifade etmiştir.

Dernek Köyü sakini Şükrü Çelik'in, 29 Eylül 1995 tarihli, jandarmalar tarafından alınan ifadesi

28. İfadesinde, tanığa Hamsa Çiçek'in Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na yaptığı başvurusunda belirtildiği üzere iddiaları ile ilgili olarak bilgisi ve gözlemleri hakkında sorular sorulmuştur. Tanık verdiği yanıtta, 10 Mayıs 1994 tarihinde bir operasyonun yürütüldüğünü anımsamadığını ifade etmiştir. Başvuruda bahsi geçen şahısların, güvenlik güçleri tarafından gözaltına alınmadıklarını ifade etmiştir.

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

Mehmet Demir'in, 9 Temmuz 1997 tarihli, Savcılık tarafından alınan ifadesi

29. İfadesinde, tanık, üç yıl önce askerlerin Dernek'e geldiğini ve köylüleri köye sıklıkla uğrayan teröristler hakkında sorguladığını açıklamıştır. Akabinde, Ramazan Akyol, Fevzi Fidantek, Mehmet Özinckci, Ali İhsan Çiçek ve Tahsin Çiçek ile birlikte tutulmuş ve Lice Yatılı Bölge Okulu'na götürülmüştür. Tanık, oraya vardıklarında, askerlerin onların gözlerini bağladığını ve hepsini aynı odaya koyduklarını açıklamıştır. Tutulmalarının üçüncü gününde, Lice'de başka bir askeri üsse götürülmüş ve oradan serbest bırakılmışlardır. Ona göre, Ali İhsan ve Tahsin bir önceki gün serbest bırakılmıştı. Dahası tanık, tutulmalarında hiç kimsenin kötü muamele görmediğini ileri sürmüştür. Serbest bırakılmalarından sonra Ali İhsan veya Tahsin'i görmemiş ve Çayan'ın kaybolması ile ilgili bir bilgiye sahip değildir.

Mehmet Özinckçi'nin, 8 Temmuz 1997 tarihli, Savcılık tarafından alınan ifadesi

30. Tanık, yaklaşık üç yıl önce, bir Perşembe günü, sabah erken vakitlerde, askerlerin köylerine geldiğini ve bir kimlik kontrolü yaptığını ve Fevzi Fidantek, Ramazan Akyol, Mehmet Demir, Ali İhsan Çiçek, Tahsin Çiçek ve kendisini tutulduklarını açıklamıştır. Ardından, komşu köylerdeki bazı başka tutulanlar ile birlikte Lice Yatılı Bölge Okulu'na götürülmüşlerdir. Yatılı okulda, hepsinin gözleri bağlanmış ve binanın bodrum katında, hamama yakın bir odaya koyulmuşlar. Tanık, tutulduklarında geçirdikleri iki gece boyunca, askerlerin tutulanların ifadesini almadığını ileri sürmüştür. Cumartesi günü alaydan serbest bırakılmışlar, oysaki Tahsin ve Ali İhsan zaten Cuma günü serbest bırakılmıştı. Buldukları yerle veya Çayan'ın kaybolması ile ilgili bir bilgisi yoktu. Dahası, Ali İhsan ve Tahsin Çiçek'in tutulmalarında kötü muamele gördüğünü duymamıştı veya görmemişti.

Fevzi Fidantek'in, 8 Temmuz 1997 tarihli, Savcılık tarafından alınan ifadesi

31. Savcılığa verdiği ifadesinde, Fevzi Fidantek, yaklaşık üç yıl önce askerlerin köylerine geldiğini ve köylülere caminin yanında toplanmalarını söylediğini ifade etmiştir. Askerler daha sonra, Ramazan Akyol, Mehmet Demir, Mehmet Özinckçi, Ali İhsan Çiçek, Tahsin Çiçek ve kendisini diğerlerinden ayırmış ve onları Lice Yatılı

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

Bölge Okulu'na götürmüştür. Tanık, komşu köylerden başka tutulanların da bulunduğunu ifade etmiştir. Askerler kişileri iki gece üç gün boyunca, yatılı okulun bodrum katında tutmuştur. Tanığa göre, Tahsin ve Ali İhsan Cuma günü ve tanık dahil olmak üzere geri kalan tutulanları da Cumartesi günü serbest bırakılmıştır. Tanık, Tahsin'in bir taksisi olduğunu ve oldukça sık seyahat ettiğini ifade etmiştir. Tanık ayrıca, tutulmalarından yaklaşık 20 gün sonra, Dernek'te yeni bir operasyonun yürütüldüğünü ve bundan sonra Tahsin'in oğlu Çayan'ın da ortadan kaybolduğunu ileri sürmüştür. Fevzi Fidantek, tutulma esnasında gözlerinin bağlı olduğunu fakat odada askerler olmadığı zaman, tutulanların birbirleri ile iletişim kurabildiklerini ifade etmiştir. Ayrıca, tutulmaları esnasında hiç kimsenin kötü muamele görmediğini ileri sürmüştür. Tanık son olarak, iki erkek kardeşin nerede olduğuna dair hiçbir fikrinin olmadığını ifade etmiştir.

(b) Diyarbakır İnsan Hakları Derneği Belgeleri

Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığı ile, Başvurucunun kızı Feride Çiçek tarafından dosyalanan dilekçelerle ilgili olarak, Diyarbakır İnsan Hakları Derneği (bundan sonra "İHD") tarafından yazılan raporlar

32. Dokümanlar, akrabalarının aranmasında Feride Çiçek tarafından atılan adımların bir açıklamasını içermektedir.

33. 20 Temmuz 1994 tarihinde Feride Çiçek, 10 Mayıs 1994 tarihinde güvenlik güçleri tarafından alıp götürülen erkek kardeşlerinin gerçekten gözaltında tutulup tutulmadığını soran iki dilekçeyi Diyarbakır Savcılığı'na sunmuştur. Bu hususta, kardeşlerinin gözaltında olmadığına dair sadece sözel bir yanıt almıştır. Aynı gün, yeğeni Çayan Çiçek'in ortadan kaybolmasıyla ilgili olarak, savcılığa başka bir dilekçe sunmuştur. Yine, sözel olarak kendisine, Çayan'ın gözaltında olmadığı yanıtı verilmiştir.

Bir Diyarbakır İHD üyesine, Hamsa Çiçek'in, 27 Temmuz 1994 tarihinde yaptığı açıklama

34. İHD'ye yaptığı açıklamasında, Hamsa Çiçek kendisinin Diyarbakır'ın Lice ilçesindeki Dernek köyünde yaşadığını ifade etmiştir ve iki oğlu Ali İhsan Çiçek ve Tahsin Çiçek ve torunu Çayan Çiçek'in ortadan kaybolması ile ilgili olarak aşağıdaki ifadeyi vermiştir.

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

35. 10 Mayıs 1994 tarihinde, Lice İlçe Jandarma Karargahı'ndan askerler köylerine baskın yapmıştır ve köylülere caminin yanında toplanmalarını söylemiştir. Bir kimlik kontrolü yapılmıştır ve ardından kadın ve çocuklar evlerine gönderilmiştir. Hamsa bu yüzden da sonra neler olduğunu görememiştir. Diğer köylülerden duyduklarına göre, askerler Ramazan Akyol, Fevzi Fidantek, Mehmet Özinekçi, Mehmet Demir ve iki oğlu Ali İhsan Çiçek ve Tahsin Çiçek'i tutmuş ve onları Lice Yatılı Bölge Okulu'na götürmüştü. Hamsa'ya, tutulmalarının ikinci gününde oğullarının serbest bırakıldığı ve geriye kalan tutulanların da ertesi gün serbest bırakıldığı söylenmişti.

36. Oğullarının tutulmasının ardından yaklaşık yirmi gün sonra, Hamsa Çiçek, oğulları ile birlikte tutulmuş olan bir köylü ile karşılaşmıştı. Hamsa Çiçek'in yaptığı tarife göre, köylü ona oğullarını tutulurken gördüğünü anlatmıştı. Aynı zamanda, orada bulunan neredeyse herkes gibi, tutulurken kötü muamele gördüklerini söylemişti.

37. Bunun ardından, Hamsa Çiçek bir ay önce Lice Yatılı Bölge Okulu'ndan serbest bırakılan başka bir köylü ile karşılaşmıştı. Bu köylü Hamsa Çiçek'e, tutulurken iken, Tahsin olabilecek ve kötü muameleden dolayı acı çekiyor gibi görünen birini gördüğünü anlatmıştır. Bu köylü, en son Lice Jandarma Karargahı'nda Tahsin'e benzer birini gördüğünü onaylamıştır.

38. 27 Mayıs 1994 tarihinde Hamsa'ya anlatılanlara göre, Tahsin'in oğlu Çayan da, kendi evlerinin bahçesinden güvenlik güçleri tarafından alınıp götürülmüştür.

39. Hamsa aynı zamanda, iki oğlu ve torunu ile ilgili olarak Lice İlçe Jandarma Karargahı'ndan bilgi istediğini ifade etmiştir. Aldığı yanıtta, Lice İlçe Komutanı'nın kendisine yardım etmek için yapabileceği bir şeyin olmadığı söylenmiştir. Dahası, Hamsa Çiçek'in kızı Feride Çiçek, kendilerini Tahsin Çiçek ve Ali İhsan Çiçek'in gözaltında olmadığına dair bilgilendiren Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığı'na iki dilekçe sunmuştur. Hamsa Çiçek, oğullarının güvenlik güçleri tarafından tutulurken öldürülmüş olmasından endişe duyduğunu ifade etmiştir.

2. Sözlü Kanıtlar

40. Komisyon, 16-20 Haziran 1997 ve 15-19 Haziran 1998 tarihleri arasında Ankara'da iki oturum gerçekleştirmiştir ve sekiz tanığın beyanını kanıt almıştır. Tanıkların ifadeleri aşağıdaki gibi özetlenebilir.

(a) Hamsa Çiçek

41. 1930 yılı doğumlu Başvurucu, mevcut durumda Dernek'te yaşıyordu. Olayların gerçekleştiği dönemde, köyde idi. İki oğlu Tahsin Çiçek ve Ali İhsan Çiçek ve torunu Çayan Çiçek'in ortadan kaybolması ile ilgili Diyarbakır İnsan Hakları Derneği'ne (İHD) bir dilekçe arz ettiğini onaylamıştır. Daha sonra, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu huzurunda kendisini temsil etmesi için Sn Hampson'a bilgi verdiğini ifade etmiştir.

42. Mayıs 1994 tarihinde, Tahsin Çiçek Dernek'te, başvurusunun evinin karşısındaki kendi evinde yaşıyordu. Evliydi ve yedi tane çocuğu vardı. Başvurucu ile birlikte yaşayan Ali İhsan, askeri hizmet için hazırlık yapıyordu. Başvurusunun ayrıca dört tane de kızı vardı. Çayan Tahsin'in oğluydu ve babası ile yaşıyordu.

43. Olay günü, sabahın erken saatlerinde, köyün girişinde araçlarından ayrılarak, askerler köye yürüyerek gelmiştir. Köylülere caminin yanında toplanmalarını emretmiştir. Başvurucu, bu askerlerin Lice'den geldiğini düşünmektedir. Bir kimlik kontrolü yapmışlardır. Başvurusunun oğlu Ali İhsan dahil beş tane köylüyü kenara ayırarak, geri kalan köylülere evlerine gitmelerini söylemişlerdir. Askerler ilk başta Tahsin'i serbest bıraktığı halde, beş dakika sonra kendisi geri çağırılmış ve ona beş kişilik gruba katılmasını emretmişlerdir.

44. Uzaktan, başvuru Ali İhsan ve Tahsin'in tutulduklarını görmüştür. Askerler tuttukları kişileri aramak için onlara soyunmalarını emretmiştir. Ayrıldıkları zaman, başvuru onları takip etmek istemiştir ama üç jandarma onu engellemiştir. Daha sonra, tutulanları Yatılı Bölge Okulu'na götürüldüklerini duymuştur. İki defa, Lice Jandarma Karakolu'ndaki komutanlara gitmiştir ve oğullarını sormuştur. Onu, Lice İlçe Jandarma Komutanlığı'na sevk etmişlerdir.

45. Başvurucu, Lice Yatılı Bölge Okulu'nun kısmen ordu tarafından kullanıldığını açıklamıştır. Binada askerlerin yanı sıra öğrenci ve öğretmenler barınmıştır. Başvurusunun duyduklarına göre, oğulları diğer tutululardan bir gün önce serbest bırakılmıştı, diğer tutulular geri dönünce Tahsin ve Ali İhsan'ı Dernek'te göremedikleri için şaşırılmışlardır.

46. Başvurucu ayrıca, iki oğlunun tutulurken kötü muamele gördüğünü duymuştur. Bazı diğer tutulular, onları ıslak kıyafetler ile gördüğünü iddia etmiştir.

47. Başvurucu Lice Jandarma Komutanı'nı görmeye gittiği zaman, onu bir yüzbaşı ağırlar. Köyün muhtarı ona eşlik etmişti çünkü kendisi Türkçe konuşmıyordu. Yüzbaşı başvurucuya, oğulları ile ilgili bir bilgiye sahip olmadığını fakat Bolu bölgesinden jandarmaların bu

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

olayla ilgili bilgi sahibi olabileceğinin mümkün olduğunu anlatmıştır. Bununla birlikte, komutanı ikinci kez ziyaret ettiği zaman, Bolu'dan jandarmalar konusu açılmamıştır.

48. Başvurucu, Tahsin'in birkaç köylü ile tartıştığını açıklamıştır. Bir düğünden evinde dönerken kaybolmasından bir ay önce yakalanmıştır. Başvurucuya, o dönemde köy muhtarının oğlu olan Cihat adında genç bir adamın, Tahsin'i jandarmalara ihbar ettiği anlatılmıştır. Bir hafta sonra Tahsin gözaltından serbest bırakıldığı zaman, belediye başkanı Behçet Yılmaz'a kendisini gözetlemekten dava açmış ve belediye başkanı köyden ayrılmak zorunda kalmıştır. Başvurucu ayrıca, oğulları ile ilgili bilgi almak için Lice'ye gittiği zaman, Ali İhsan'ın öldürüldüğünü ve Tahsin'in askerlerin elinde olduğunu anlatan Cihat ile karşılaşmıştır.

49. Oğullarının kaybolmasından yaklaşık bir ay sonra, başvuru torunu Çayan'ın askerler tarafından yakalandığını öğrenmiştir. Başvurucu olay esnasında köyde değildir fakat kendisine Çayan'ın kendi bahçelerinden askerler tarafından alınıp götürüldüğü anlatılmıştır. Başvurucu, torununun sağlıksız olmasından dolayı başına gelebileceklerden endişe duyduğunu anlatmıştır.

(b) Feride Çiçek

50. 1964 doğumlu olan tanık, başvuru kızı idi. Beş yıl önce taşındığı Diyarbakır ilinde yaşıyordu. Erkek kardeşlerinin ve yeğeninin kaybolması ile ilgili olarak aşağıdaki ifadeyi vermiştir. Olayların olduğu sırada, erkek kardeşleri Ali İhsan ve Tahsin Dernek'te yaşıyordu. Tahsin annesinin evine yakın bir evde ailesi ile birlikte yaşıyordu ve Ali İhsan annesi ile birlikte yaşıyordu. İddia edilen olaydan yaklaşık üç veya dört hafta kadar önce, Tahsin, genç bir adamın kendisinden şikayetçi olması üzerine, bir düğünden evine dönerken yakalanmıştır. Tanık iki erkek kardeşini en son, Diyarbakır'a kendi eşyalarını getirdikleri zaman, kaybolmalarından birkaç gün önce görmüştür. Tanık, ailesinin Dernek'te hiçbir düşmanı olmadığını ve aile içerisinde hiçbir çatışmanın olmadığını açıklamıştır.

51. 10 Mayıs 1994 tarihinde öğlene doğru, Hacı Mehmet Özinekçi'nin oğlu, Seithan Özinekçi'den bir telefon almıştır. Seithan kendisine, kendi babası ve onun iki erkek kardeşi dahil köyden altı kişinin yakalandığını söylemiştir. O da hemen Dernek'e gitmiştir.

52. O gün öğleden sonra köye varmıştır ve annesi kendisine, askerlerin köye sabah baskın yaptığını ve bütün evleri arayarak ve herkesin nüfus cüzdanlarını getirerek caminin etrafında toplanmalarını emrettiklerini anlatmıştır. Erkekleri ve kadınları ayırmışlar. Bir kimlik

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

kontrolünden sonra, Ali İhsan dahil olmak üzere beş kişiyi ayırmışlardır. Bu beş kişi soyundurulmuş ve aranmıştır.

53. Annesinin açıklamasına göre, 100'den fazla asker bulunmaktaydı. Köylüler de, farklı türlerde askerlerin olduğunu söylemiştir; ilk grup mavi bere takıyordu fakat ikincisinde hiç bere yoktu. Kendisine ayrıca, askerlerin daha sonra Tahsin'in evine onu da yakalamaya gittiği anlatılmıştır. Tutulanlar daha sonra yürüyerek götürülmüştür. Annesi ve bazı köylüler grubu takip etmek istese de, onlara geri dönmeleri söylenmiştir. Diğer köylülerin tanıklıkları da annesinin hikayesini doğrulamaktadır.

54. Tanık, iki gece Dernek'te kaldığını ve daha sonra Diyarbakır'a geri döndüğünü açıklamıştır. Birkaç gün sonra, Dernek'ten gelen bir minibüs şoförü kendisine, tutulan köylülerden dördünün serbest bırakıldığını söylediği zaman, Dernek'e geri dönmüştür.

55. Dernek'te, tam o gün serbest bırakılan Ramazan Akyol ile konuşmuştur. Ramazan Akyol kendisine, erkek kardeşlerinin bir gün önce serbest bırakıldığını söylemiştir. Ramazan Akyol ayrıca, birlikte Yatılı Bölge Okulu'na götürüldüklerini ve bir sonraki gün öğlene kadar orada gözleri bağlı tutulduklarını onaylamıştır. İlk önce Ali İhsan'ın daha sonra Tahsin'in ifade için götürüldüklerini hatırlamıştır. Tanığa, orada Ali İhsan'ın kötü muamele gördüğünü ve kendisinin ifadesinin alındığını anlatmıştır. Ramazan tanığa, Ali İhsan ve Tahsin'in götürüldüklerini anlattığı halde, Tahsin'e ne olduğundan bahsetmemiştir. Nereye gittiklerini bilmiyordu fakat kimliği kendisine geri verildiği zaman, iki erkek kardeşin zaten serbest bırakıldığı hissine kapılmıştı.

56. Tanık, dört köylünün haricinde, aynı zamanda Yatılı Bölge Okulu'nda tutulan sakat bir adamın kardeşlerini gördüğünü ibraz etmiştir. Serbest bırakılmasının ardından bu kişiyi evine bırakan minibüs şoförü, erkek kardeşlerini tutulurken gören bir kişinin olduğu hakkında başvurucuya bilgi vermiştir. Sonuç olarak, tanık kendisine iki erkek kardeş ile birlikte tutulduğunu söyleyen bu adamı görmeye gitmiştir. Adam, erkek kardeşlerden birinin kendisine, adı Dernek olmayan bir köyden geldiğini anlattığını söylemiştir. Diğerleriyle konuşmadığı halde, göz bağının altından onları görme şansının olduğunu hatırlamıştır. Birini biraz dezavantajlı, şişman ve kelleşen ve ikincisini de zayıf olarak tarif etmiştir. Tanık, ilk tarifi Tahsin'e ve ikincinin de Ali İhsan'a uygun olduğu kararına varmıştır.

57. Buna ek olarak, aynı zamanda Lice Cezaevi'nde tutulan Ramazan'ın, annesine kendisinin ve Tahsin'in 30-40 gün boyunca cezaevinde birlikte zincirlendiğini anlattığını annesinden öğrenmiştir.

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

Tahsin hemen hemen şuurunu kaybetmişti ve kızının adını tekrarlamaya devam etmişti.

58. Tanık, bunlara ek olarak, erkek kardeşlerinin yakalanmalarından nerdeyse on altı gün sonra, Tahsin'in oğlu olan yeğeni Çayan'ın da yakalandığı açıklamıştır. O sıralarda, kendisi köyde idi. Sabah annesi, Çayan'ı bir eşeğe bindirmiş ve onu tarlaya göndermişti. Çayan geri gelmemişti. O akşamdan sonra, başka iki kadın ile birlikte tarladan askerler tarafından Çayan'ın götürüldüğünü iddia eden bir akraba kendileri ile iletişime geçmiştir. Tanık, askerlerin Çayan'ın yakalandığı gün köyün içinden geçtiklerini hatırlamıştır.

59. Tanık, annesinin oğullarının yerini bulmak için her şeyi denediğini söylemiştir. Kendisinin de, bir avukatın kendisi için dilekçeleri hazırladığı İnsan Hakları Derneğine başvurduğunu anlatmıştır. Dilekçeleri, bu insanların gözaltında olmadıklarına dair sözel olarak yanıt vermiş olan Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığı'na götürmüştür. Dilekçeler kayda alınmamıştır ve kendileriyle ilgili bir şey yazılmamıştır. Bununla birlikte, kendisine bir belge verilmiş ve güvenlik güçlerine gitmesi söylenmiştir.

(c) Hasan Çakır

60. Tanık, bir astsubay kıdemli başçavuş idi. Olayların olduğu sıralarda, Lice'deki, Merkez Jandarma Karakolu'nun komutanıydı. Mayıs 1994 tarihinde, Lice'nin çok önemli bir PKK faaliyet alanı olduğunu ve Lice'den jandarmaların ilçenin içindeki ve etrafındaki köylere ziyaretler yaptığını açıklamıştır. Zaman zaman Lice'ye gelen askeri birimler, on veya on beş günlük bir süre için Yatılı Bölge Okulu'nda misafir edilmiştir. Bu birimler jandarmalar ile birlikte operasyonlara katılmıştır.

Bununla birlikte, genel olarak ilçe jandarma komutanından daha yüksek bir rütbeye sahip olan, kendi birimlerinin komutanının emri altında olurlardı. Tanık, bir operasyonun öncesinde, iki birimin bölgenin haritalarının incelediğini ve görevleri paylaştığını açıklamıştır. Bu gibi bir birim bölgeye gelmeden veya bölgeden ayrılmadan önce, kendi güvenliklerini güvence altına almaları gereken bütün birimlere yazılı bir mesaj gönderilirdi.

61. Operasyonlar esnasında, normalde "mavi bere" takan, komando birlikleri dahil olmak üzere, bütün askerler güvenlik gerekçeleri yüzünden aynı üniformayı giyerdi. Jandarmalar köylere ziyarette bulunduğu zaman, aldıkları emirlere uygun olarak hareket ederdi. Bazen köylüler ile, onları PKK'ya destek vermemeleri veya yardım etmemeleri konusunda uyarmak için konuşurlardı.

62. Tanık, yaklaşık yirmi beş köylünün kendi yetki sınırları dahilinde olduğunu ifade etmiştir. Polisin görevlerini devralarak, adli ve güvenlik problemleri ile ilgilenmiştir. Köylüleri sıklıkla ziyaret etme görevi kendisinin olduğu için, birkaç kez Dernek'e gitmiş olduğunu hatırlıyordu. Bu köyde birkaç PKK taraftarı vardı ve Tahsin'in haberini almıştı. Eğer Tahsin ve Ali İhsan gözaltına alınmış olsaydı, isimlerinin kesinlikle gözaltı kayıtlarında görüleceğini açıklamıştır.

63. Askerler bir köye girmeyi planladığı zaman, üst komutana derhal, operasyonda yer alacak kişi sayısını ve grubun liderini bildiren yazılı bir mesaj ile bilgi verilmekteydi. Bütün mesajlar kayıt altına alınmaktaydı. Ayrıca bir kayıt defteri de tutarlardı, burada bütün olaylar, gerekirse, saat saat kaydedilirdi. Askerlerin 10 Mayıs 1994 tarihinde Dernek'te olup olmadıklarını doğrulamak için, o tarihte jandarmaların gerçekten nerede olduklarını bildiren kayıtları kontrol etmek yeterli olacaktır. Yatılı Bölge Okulu'nda kalan askerler ayrıca, operasyonlar esnasında jandarmaya yardım ettikleri için kayıtlar tutmuştur.

64. Buna ek olarak Tanık, ilçe jandarma karargahının sadece iki veya üç kişi için gözaltı yerinin olduğunu ibraz etmiştir. Eğer daha fazla olsaydı, bir askerin denetimi altında olan bir ofise yerleştirilirdi. Kişiler ilk başta ofislerde tutulmuş ve daha sonra tutulma alanına yerleştirilmiştir. Bu aşamada, isimleri kaydedilmemiştir. İfadenin akabinde, kişinin bir suç işlemiş olduğunu ispat edilirse, Savcılık makamına sevk edilirdi. Eğer işlememişse, serbest bırakılırdı. Komando birliklerinin, insanları gözaltına alma yetkisi yoktu. Eğer bir şahsın suç işlediğini tespit ederlerse, bu kişiyi jandarmaya teslim ederlerdi.

65. Lice Yatılı Bölge Okulu'nda hiçbir tutulma alanı bulunmamaktaydı. Eğer yatılı okula kurulmuş bir askeri birim, jandarmalar ile birlikte bir operasyonda yer alsaydı ve birçok köylüyü yakalasalardı, o zaman bu insanların jandarmaya sevk edilmeden önce ilk olarak Yatılı Bölge Okulu'na götürülmeleri mümkün olabilirdi.

66. Eğer ordu, bir kimlik kontrolü esnasında "aranan kişiler" listesindeki insanları bulursa, o zaman görevi devralacak jandarmaları telefon veya radyo ile bilgilendirecektir. Tutulduğu zaman, bir insanın ismi, bir gözaltı defterine kaydedilir ve araştırılabilir. Sadece bu adımlardan sonra, gözaltına alınmış olabilir. Bazı tutulanlar daha fazla soruşturma için Diyarbakır'daki istihbarat birimine sevk edilmiş olabilir.

(d) Şahap Yaralı

67. Olayların olduğu dönemde bir yüzbaşı olan Tanık, Lice İlçe Jandarma Karargahı'nın komutanı idi. Ağustos 1993 ve Ağustos 1995 tarihleri arasında Lice'de görev yapmıştır.

68. Dernek'in bilen Tanık, sıkça yanından geçtiği halde aslında hiç oraya girmemiştir. Dernek PKK'ya büyük ölçüde destek vermesiyle bilinmekteydi. Çiçek ailesinin PKK ile bağlantıları olduğunu duyduğu halde, şahsi olarak Tahsin Çiçek ile görüşmemiştir. Çiçek'in birçok aile tarafından kullanılan bir isim olduğunu ve hepsinin PKK taraftarı olmadığını hatırlıyordu. Söz konusu tarihlerde, şüpheli teröristlerin yakalandığı veya gözaltına alındığı bir operasyona katılmamıştır.

69. Bir operasyona katıldığı zaman bütün askeri birimler, operasyonun zamanını, yerini ve amacını ve operasyona dahil edilecek birimleri bildiren bir mesaj veya bir operasyon bilgi formu/pro forma dokümanı gönderirdi. Bu da, üst amire iletilir. Bu gibi operasyonlar, idari ve adli amaçlar doğrultusunda köylere jandarmalar tarafından yapılan düzenli ziyaretlerden ayrı tutulmalıdır. Tanık bölgedeki terörist varlığı ile ilgili bilgi aldığı zaman, üstleri için bir pro forma mesajı hazırlaması gerekmişti. Sıradan bir ziyaret esnasında veya bir operasyon sırasında her ne zaman bir kişi gözaltına alınırsa, askerlerin bu konuda üstlerine bilgi vermesi gerekmektedir. Gözaltına alınan herkes deftere kaydedilmiştir ve savcı da ardından bilgilendirilmiştir.

70. Lice, on veya on iki bölüme ayrılmış olan 65 köyü kapsayan bir bölgeden oluşmaktaydı ve her birim bölüm bir jandarma karakoluna bağlı bulunmaktaydı. Hasan Çakır tarafından yönetilen ve Dernek'in bağlı olduğu merkez jandarma karakolu dahil olmak üzere, tanığın emri altında altı jandarma karakolu bulunmaktaydı.

71. Zaman zaman askeri birimler, Yatılı Bölge Okulu'na yerleşirdi. Genel olarak, jandarmalar tek başına kırsal bölgelerde güvenlikten sorumludur. Bununla birlikte, eğer kuvvetler belirli bir durumu kontrol altına almada yetersiz olursa, takviye birlikleri talep edilirdi ve piyade veya karar kuvvetleri alanda mevzilenirdi. Müsterek hareketlerde, katılan birliklerin en üst subayı komutayı ele alacaktır. Tanık, idari/adli güçlerini kullanmada bağımsız olduğu halde, buna rağmen idari eylemleri için Hükümet'e karşı ve adli eylemleri için ilçe savcılığına karşı sorumluluğu vardı.

72. Destek birlikleri hiçbir zaman jandarmanın adli görevlerini yerine getiremez. Eğer bu birimler, dağlık alanlarda bir operasyona gitseydi ve bir şüpheli bulsaydı, bu kişinin aranan biri olup olmadığını kontrol etmek için jandarmaya haber verirlerdi ve öyle olsaydı o zaman şüpheliyi karakola götürürlerdi.

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

Destek birliklerinin tamamen farklı bir kayıt sistemi vardı ve tanığın bildiği kadarıyla, yürütecekleri hiçbir adli fonksiyonları olmadığını düşünecek olursak, hizmet defteri veya gözaltı kayıtları kullanmıyordu. Operasyonlar esnasında, “mavi bereli” jandarma komutanları keplerini çıkarırdı ve kamufle olmak için normal askeri kepleri giyerdi.

73. Tanık, ortak bir askeri ve jandarma operasyonu esnasında gözaltına alınmış herhangi bir kişinin, geçici süreliğine bile olsa Yatılı Bölge Okulu'na götürülebileceğini kabul etmemiştir. Bir kişinin gözetim altına alınması ile gözaltı odasına koyulması arasındaki farkı açıklamıştır. Bir şüpheliyi etkisiz hale getirmek ve bir üst araması yapmak için, tanığın şahsı yanında tutma yetkisi vardı, örneğin, koruma altında yemekhanede. Bu şüpheli daha sonra 24 saat içinde serbest bırakılabilir. Bu gibi bir şahıs, bir gözaltı odasına koyulmaz ve bu yüzden de bir gözaltı defteri söz konusu olmaz. Tanık, bunun “bir kişinin gözetime alınması” olduğunu ve gözaltı olmadığını söylemiştir. Şüphelinin ifadesi alınır ve eğer bir suçtan dolayı suçlu ise, gözaltı odasına alınır ve defter söz konusu olur. Eğer bir kişi bariz bir şekilde tehlikeli olursa ve ifade gerektirirse veya bir gece için tutulacak olursa, kesinlikle gözaltı odasına konulur ve deftere kayıt girilir. Bununla birlikte, eğer birileri terörist suçlardan dolayı ifade alınması için Diyarbakır'a doğrudan gönderilseydi, Lice kayıtlarında bahsi geçmezdi. Lice'de ifade birimi bulunmadığı için, insanlar Diyarbakır'a gönderiliyordu veya bazen bir ifade ekibinin Lice'ye gelmesi isteniyordu. Bazen bir kişinin ifadesi diğer isimleri ifşa edebilir, bu durumda Diyarbakır Güvenlik Departmanı onların tutuklanmasını ve Diyarbakır'a sevk edilmelerini isteyebilir.

74. Bunlara ek olarak tanık, oturuma gelmeden önce kayıtları kontrol etmediğini ve 10 Mayıs 1994 tarihinde gerçekten ne yaptığını hatırlamadığını açıklamıştır. Fakat o gün Dernek'te olmadığını kontrol etmiştir. Gözaltında olan akrabaları ile ilgili bilgi isteyen birilerini hatırlayamamıştır. 1994 yılında Lice bölgesinde kaybolan bazı kişilerle ilgili olay hakkında bir yorumu yoktur.

(e) Mustafa Küçük

75. Tanık, Mayıs 1994 tarihinde Jandarma Komando Bölüğü'nün komutanı olduğunu ifade etmiştir. Biriminin tamamı yaklaşık 140 adamdan oluşmaktaydı. Sn Yaralı onun ilçe komutanı idi ve Hasan Çakır karakol komutanı idi. İş, bir bölgenin güvenliğini sağlamaktı. İdari ve adli görevler diğer jandarmalar tarafından gerçekleştiriliyordu. Komandoların insanları aradığını veya tuttuğunu

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

veya bir kimlik kontrolü yaptığını hiçbir zaman görmemiştir. Komando birliklerinin “mavi bereleri” çok göze çarpacakları için operasyonlarda kullanılmazdı.

76. Yatılı Bölge Okulu’na yerleşen komando birliklerinin bir operasyona yollanması mümkündü. Yanıp kül olan okulların sayısını düşünecek olursak, bölgedeki güvenliği sağlamak için Yatılı Bölge Okulu’nda görevlendirilen nerdeyse 40 askerden oluşan bir birlik bulunmaktaydı.

Komando birimleri, ayrı yazılı kayıtlar veya günlük hizmet defterleri tutmazdı. Faaliyetlerini tamamladıktan sonra üst amirlerine rapor verirlerdi. Eğer bir operasyonda yer almış olsalardı, daha öncesinde operasyon pro formasında bu belirtilirdi. Bununla birlikte, bu formun hazırlanması onun görevi değil, ilçe jandarma komutanının görevi idi. Onun görevi, adamlarının eğitimi ve çalışmasıydı. Kendi kuvvetleri tarafından yakalanan biri, doğrudan jandarma karargahına götürülürdü. İlçe jandarması, insanları tutabilmek için münhasır yetkiye sahipti.

77. Dernek köyünü biliyordu fakat aslında hiçbir zaman oraya gitmemişti. Yanından geçmişti. 10 Mayıs 1994 tarihlerinde o köyde herhangi bir operasyona katılmamıştı. Bu gibi bir operasyona hangi birimlerin katılmış olduğunu söylemek zor olurdu. Eğer büyük bir operasyon olsaydı, o zaman bölgedeki bütün komando birimleri buna iştirak ederdi; aksi halde, sadece yerel jandarma olurdu.

(f) Fevzi Fidantek

78. Tanık Dernek’te yaşıyordu. Her iki köylü arkadaşı Tahsin ve Ali İhsan Çiçek’i tanıyordu. Tahsin evliydi ve altı çocuğu vardı; caminin yanında, annesine yakın bir evde yaşıyordu. Bir taksisi vardı ve ara sıra köy dışında oluyordu. Ali İhsan bekardı ve annesi ile birlikte yaşıyordu.

79. 10 Mayıs 1994 tarihinde, yaklaşık 300 jandarma sabahın erken saatinde yürüyerek köye gelmiştir. Köylüler, sabah namazı için zaten uyanıklardı. Tanıklar, askerlerin komando mu yoksa Lice’den gelen jandarma mı olduğunu hatırlayamamıştır. Jandarmaların veya komutanlarının hiçbirini tanımıyordu. 10 Mayıs 1994 tarihinden önce, askerler köye geldiği zaman, teröristleri aramak için dağlara doğru gittiğini ifade etmiştir. Köylülere rahatsızlık verilmemiştir.

80. Tanık, haftanın tam olarak hangi günü yakalandıklarını hatırlayamamıştır. Bir Salı günü olduğunu düşünüyordu. Operasyon günü, askerler bütün köylülere caminin yanında toplanmalarını söylemiştir. Herkesin nüfus cüzdanlarını almış ve bir listeden isimleri

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

karşılaştırmışlardır. Askerler daha sonra, Ali İhsan Çiçek, Tahsin Çiçek, Mehmet Özinekçi, Mehmet Demir, Ramazan Akyol ve kendisinin dışında nüfus cüzdanlarının çoğunu geri vermiştir. Askerler ayrıca evleri de aramıştır, ardından altı köylüyle yürüyerek doğruca Yatılı Bölge Okulu'na götürmüşlerdir.

81. Tanık, ilk başta gözlerinin bağlandığını söylemiştir. Çocukları orada ders gördüğü için iyi bildiği yatılı okula götürülmüşlerdir. Binanın bir kısmının, askeriye tarafından kullanıldığını onaylamıştır. Okulda, tutulanların gözleri bağlanmıştır fakat kişisel eşyaları kayıt ettirilmemiştir. Tıbbi bir muayeneye de maruz kalmamışlardır.

82. Onları, tuvalet ve yıkama alanının yanında binanın bodrum katında bir arada tutmuşlardır. Elleri bağlı değildir fakat gözleri bağlanmıştır. Tanık, Ali İhsan ve Tahsin Çiçek'in kendisiyle birlikte olduğunu çünkü yan yana oturduklarını ve sessiz bir şekilde konuşabildiklerini iddia etmiştir. Geceleri, sandalye üzerinde uyumuşlardır. Kendilerine ekmek, bisküvi ve su verilmiştir.

83. Tutuldukları sürece, tutulmalarının nedeni ile ilgili kendilerine hiçbir açıklama yapılmamıştır. İfadesi alınacak tek kişi kendisiydi. Kendisine, oğlunun dağlardaki gerillalara katılıp katılmadığı sorulmuştur ve o da askerlere oğlunun İstanbul'da olduğunu söylemiştir. Daha sonra kendisine, oğlunun açık adresi sorulmuştur; o da askerlere, bilmediğini söylemiş ve serbest bırakılmıştır. Askerler onun sadece ifadesini almıştır. Yatılı okulda oldukları esnada kimsenin kötü muamele görmediğini vurgulamıştır.

84. Tanık, okulda iki veya üç gün kaldıklarını ifade etmiştir. Askerler Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'i Cuma günü serbest bırakmıştır. Birinin, "Tahsin Çiçek, Ali İhsan Çiçek, nüfus cüzdanlarınızı alın, serbestsiniz" dediğini duymuştur. Diğerleri yatılı okulda bir gece daha kalmıştır. Cumartesi günü, tutulanların geri kalanı Lice sınırındaki alaya götürülmüştür ve oradan serbest bırakılmıştır. Tanık, askerlerin komando mu yoksa düzenli ordu mu olduğunu anlayamamıştır. Bir helikopter gelmiş ve kendilerine Dernek'teki köylülerin dışarı çıkması gerektiği söylenmiştir. Daha sonra kendilerine, serbest oldukları söylenmiştir. Tanık ve diğer tutulanlar, bir hafta sonra Lice karakoluna, nüfus cüzdanlarını geri almak için gitmiştir. Tanık, Lice Jandarma Karakolu'nun ve alayın farklı birimler olduğunu açıklamıştır.

85. Tanık eve geri geldiği zaman, köylüler kendisine Ali İhsan ve Tahsin'i sormuştur. O da köylülere, Ali İhsan ve Tahsin'in zaten serbest bırakıldığını söylemiştir. Tanık, Hamsa'ya hiçbir zaman ne kendisinin ne de oğullarının kötü muamele gördüğünü söylemediğini ifade etmiştir.

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

86. Tahsin'in Çayan adında bir oğlu vardı. Tanık, Çayan ortadan kaybolduğu sıralarda köyde değildi. Geri döndüğü zaman, kendisine Çayan'ın artık köyde olmadığı söylenmiştir.

87. Dernek Muhtarı Mayıs 1994 tarihinde Behçet idi. Muhtarın oğlu Cihat'ı da tanıyan tanığın bir komşusu idi. Cihat tutulmadığı halde, Yatılı Bölge Okulu'na giden grubu takip etmiştir. Askerler kendisine neden onlarla birlikte geldiğini sorduğu zaman, Cihat onlara, nüfus cüzdanını kaybettiğini ve yeni bir tanesinin çıkarılmasını istediği yanıtını vermiştir. Sonuç olarak, Lice'ye tutulanlar ile birlikte gitmiştir. Tanık, operasyon gününden sonra onu görmemiştir. Cihat Yatılı Bölge Okulu'nda tutulanlar ile birlikte tutulmamıştır.

(g) Mehmet Özinekçi

88. Tanık Dernek'te yaşıyordu ve 10 Mayıs 1994 tarihinde olan olayda köyde idi. Tahsin ve Ali İhsan Çiçek, amcasının kızı Hamsa'nın çocukları idi.

89. Nisan ayında -tutulmalarından bir ay önce- Tahsin, tanığın oğlunun ilçedeki düğünü esnasında yakalanmıştı. Tanık, birkaç adamın geldiğini ve Tahsin'i alıp götürdüğünü ve dört veya beş gün sonra onu serbest bıraktıklarını açıklamıştır. Tutulmasının nedenini bilmiyordu.

90. Mayıs 1994 tarihinde, operasyon gerçekleştiği zaman tanık köyde idi. Tanığa göre, nerdeyse 1000 tane asker vardı, emin olamasa da bazıları da komando idi. Askerler köylüleri toplamıştı ve bir kimlik kontrolü yapmıştı. Bir askerde isim listesi vardı ama tanık listeyi görememişti. Askerler beş veya altı köylüyü ve kendisini geri kalanlardan ayırmıştı ve onları Lice'ye götürmüştü. Tahsin ve Ali İhsan bu tutulanların arasındaydı. Askerler ayrıca, diğer ufak köylerden de insanlar getirmişti. Tanık, toplamda kaç kişinin tutulduğunu hatırlayamıyordu. Tutulanlar, köyün alt tarafındaki okulun yakınlarındaki meydana götürülmüştü. Askerler bütün evleri aramıştı. Meydandan başlayarak, yürüyerek Lice Yatılı Bölge Okulu'na götürülmüşlerdi. Binaya girer girmez, tutulanların gözleri bağlanmıştı. Yatılı okulda, askerlerin yanı sıra öğrenciler de vardı. Tutuldukları odadan, tutulanlar dışarıda konuşan çocukların sesini duyabiliyordu.

91. Yatılı okula vardıkları zaman, askerler ayrıntıları kaydetmemiş veya isimlerini bir kayda geçirmemişlerdi. Nüfus cüzdanları geri verilmemişti. Tuvalet ve yıkama alanının yanında, binanın bodrum katına götürülmüşlerdi. Diğer ufak köylerden olan köylüler ile birlikte, hepsi aynı odada tutulmuştu. Odada sandalye veya masa yoktu. Zemin sertti ve yerde oturuyorlardı. Hepsinin gözü bağlıydı. Ali İhsan ve Tahsin tanıkla birlikte aynı odadaydı ve tanığın

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

yanında oturuyorlardı. Tanığın ifadesi alınmamıştır. Tutulanlar, yasak olmasına rağmen sessiz bir şekilde birbirleri ile konuşmayı başarmıştı. Gerekli olduğu zaman, tutulanlar para toplamış ve askerler onlara yiyecek getirmiştir. Tanık, Ali İhsan'a biraz para vermiş ve ekmek alması için o parayı bir askere vermesini söylemiştir. Bir asker onlara ekmek getirmiştir. Yine de, neden tutulduklarına dair hiç konuşmamışlardır.

92. Tanığa göre, ifade vermek için tek tek dışarı çıkarılmışlardır. Askerler kendisinin ifadesini almamışlar fakat tanık Tahsin ve Ali İhsan'ın ifadesinin alındığını onaylamıştır. Bununla birlikte, kendilerine ne sorulduğuna dair hiçbir bilgisi yoktu. Tanık, iki erkek kardeşin ifade için kaç kez alındıklarını hatırlayamadığını ifade etmiştir.

93. Tanık, Yatılı Bölge Okulu'nda tutuldukları esnada kötü muameleye maruz kalmadığını ifade etmiştir. İki gece boyunca odada beklemişler ve daha sonra alaya götürülmüş ve oradan serbest bırakılmışlardır. Tanık sözlerine, hiç kimsenin kötü muamele gördüğünü duymadığını söyleyerek devam etmiştir. Bununla birlikte, gözleri bağlı olduğu için hiçbir şey göremediğini ifade etmiştir. Tahsin onun yanında oturuyormuş ve Ali İhsan'ın ceketi yanında duruyormuş. Askerler Tahsin ve Ali İhsan'ı nerdeyse yirmi dakika için odadan çıkarmış ve daha sonra onları geri getirmiştir. Tanık, onların başka bir odaya mı yoksa dışarıya mı götürüldüğünü bilmediğini ifade etmiştir. Bir Perşembe günü tutulmuşlardır ve Cuma günü Tahsin ve Ali İhsan Çiçek serbest bırakılmıştır.

Askerler onların isimlerini sesli okumuştur ve muhtemelen nüfus cüzdanlarını da geri vermiştir. Tanık bir sesin, "Şimdi gidin. İkiniz de serbestsiniz" dediğini duymuştur. Kendisini alıp götürdükleri zaman Ali İhsan'ın ceketinin üzerinde oturuyordu. Ali İhsan askerlere ceketinden bahsetmiş olmalı ki askerler geri gelmiş ve tanığa Ali İhsan'ın ceketini vermesini söylemişlerdir. Tanık, erkek kardeşlerin nereye götürüldüğünü bilmediğini ifade etmiş ve o zamandan beri onları görmediğini eklemiştir. Daha sonra, Cumartesi günü, askerler tutulanların geri kalanını serbest bırakmıştır. Askerler, alaya vardıkları zaman onların gözlerindeki bağları çözmüştür. Tanık, alayın Lice'nin merkezinde olduğunu açıklamıştır. Yarım saat kadar orada beklemişler ve daha sonra serbest bırakılmışlardır. Kendilerine, nüfus cüzdanlarını almaları için haftaya geri gelmeleri söylenmiştir.

94. Daha sonra bütün tutulanlar geri köye dönmüştür. Ali İhsan ve Tahsin'in anneleri gelmiş ve tanığa oğullarının nerede olduğunu sormuştur. Tanık da Hamsa'ya, oğullarının Cuma günü çoktan serbest

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

bırakıldıklarını söylemiştir. Hamsa da ona, onların eve gelmediğini söylemiştir.

95. Tanık, Hamsa'ya Ali İhsan'ın, Tahsin'in veya kendisinin yatılı okulda kötü muamele gördüğünü söylemediğini açıklamıştır. Kötü muameleyle maruz bırakılmamıştır. Dahası tanık, erkek kardeşlerin askerler onları odadan çıkardığı zaman kötü muamele görmüş olabileceklerinin mümkün olduğuna dikkat çekmiştir. Bununla birlikte, hiçbir şey duymamış veya görmemiştir.

96. Bunlara ek olarak tanık, Çayan'ın nerde olduğunu bilmediğini ifade etmiştir. Tahsin'in, görme engelli olan Çayan dahil olmak üzere pek çok oğlu vardı. Çayan'ın köyden kaybolduğunu duymuştu. Bununla birlikte, hiçbir şey görmemiştir. Çayan'ı neden götürdükleri konusunda bir bilgisi yoktu. Çayan'ın operasyondan 6 veya 7 gün sonra ortadan kaybolduğunu duymuştu. O sıralarda, tanık Diyarbakır'da idi. Bir operasyonun olduğunun farkında değildi.

97. Tanık, Hamsa'nın kızı Feride Çiçek ile bir veya iki defa konuştuğunu doğrulamıştı. Onunla en son iki yıl önce konuşmuştu. Feride'nin sorusuna yanıt olarak, askerlerin onun erkek kardeşlerini götürdüğüne tanıklık ettiği yanıtını vermiştir. Daha sonra Feride, Diyarbakır İHD'ye gitmiştir ve onlara olayı anlatmıştır. Feride ayrıca ondan, Diyarbakır'da şahitlik etmesini istemiştir. Tanık, savcılıkta hikayeyi tekrarladığını doğrulamış ve bu hususta tanıklık etmekten korkmadığını belirtmiştir.

(h) Mehmet Demir

98. Bir çiftçi olan tanık, Dernek'te yaşamaktadır ve 10 Mayıs 1994 olayı esnasında köyde idi.

99. Ali İhsan'ın annesi Hamsa ile birlikte yaşadığını biliyordu. Tahsin kendi ailesi ile birlikte kendi evinde yaşıyordu ve altı çocuğu vardı. Tahsin Çiçek köyde çalışıyordu fakat bazen başka yerlerde işler buluyordu. Koyunları, keçileri, hayvanları ve bazı tarım arazileri vardı. Aynı zamanda, tutulmasından önce kendisinden alınan bir taksisi vardı. Tanık, Tahsin'in Mayıs 1994 tarihinden önce yetkililer ile bir sorun yaşayıp yaşamadığına dair hiçbir bilgisi olmadığını açıklamıştır. Mehmet Özinekçi'nin oğlunun düğününe iştirak etmemiştir.

100. Operasyon gerçekleştiği zaman kendisi köydeydi. Askerler sabah namazı esnasında yürüyerek gelmişti. Çok fazla asker vardı, ancak onların jandarma mı yoksa düzenli asker mi olduklarını ayırt edememiştir. Askerler, bu operasyondan önce köye gelmişlerdi fakat köylülerle bir işleri yoktu; dağların içinde yukarılara çıkmışlardı. Buna karşın o gün, gelmiş ve köylüleri toplamışlardı. Bir kimlik kontrolü

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

yapmış ve bazı nüfus cüzdanlarını (tanığın ve dört veya beş başka köylünün nüfus cüzdanları dahil) geri vermemişlerdir. Son olarak, askerler onları alıp götürmüştür. Başka mezralardan başka köylüler de bulunmaktaydı. Ramazan Akyol, Fevzi Fidantek, Mehmet Özineççi, Tahsin Çiçek ve Ali İhsan Çiçek bu tutulanlar arasındaydı. Lice Yatılı Bölge Okulu'na yürüyerek götürülmüşlerdi. Orası bir yatılı okul olmasına rağmen, binanın bir bölümü askerler tarafından kullanılmaktaydı. Tanık bu okulda daha önce hiç bulunmamıştı.

101. Askerler tutulanlarla ilgili bilgileri yazmamış veya bir kayda veya deftere kaydetmemiştir. Eşyaları kendilerinden alınmıştır. Okulda, ilk önce Tahsin'in daha sonra da tanığın gözleri bağlanmıştır. Gözündeki bağı kaldırmak için hiç şansı olmamıştı.

102. Tutulanlar, binanın bodrum katında bir odaya götürülmüştü. Betondan yapılmıştı. Bir banyo (hamam) gibi bir yerdi. Tanığın gözleri bağlı olduğu için, gerçekten ne olduğunu görememişti fakat hiç mobilya olmadığını ifade etmiştir. Bütün tutulanlar aynı köydendi ve yakın köylerden birkaç kişi daha vardı. Elleri ve ayakları bağlı değildi. Muhafızlar ve askerler, herhangi bir konuşma teşebbüsünü engellemek için yanlarında kalmıştı. Bununla birlikte, oda küçüktü ve tutulanlar gizlice konuşabiliyordu. Tanık, bir gece tutulan Tahsin ve Ali İhsan'ın seslerini duyabilmişti. Tanık, herhangi bir aşamada ifadeye götürülmemiştir. Tutulanlara, tutulmalarının sebebi ile ilgili bir bilgi verilmemiştir. Tanık, Tahsin ve Ali İhsan'ın ifadeye götürülüp götürülmediğini bilmediğini belirtmiştir. Askerler onları başka bir yere götürmüştür; onların başına neler gelebileceği ile ilgili hiçbir bilgisi yoktu. Ali İhsan veya Tahsin'in, tutulmalarının herhangi bir aşamasında ifadelerinin alınması üzere götürüldüğünü görmemiştir.

103. Tanık, işitmesi iyi olmadığı için askerlerin Ali İhsan'ın ve Tahsin'in isimlerini söylediğini duymadığını ifade etmiştir. O farkına varmadan bunu yapmış olmaları mümkündür. Belli bir noktada, bazı tutulanların Tahsin ve Ali İhsan'ın serbest bırakıldığını ve evlerine gönderildiğini söylediklerini duymuştur. Askerler daha sonra, erkek kardeşleri serbest bıraktıklarını söylemiştir. Diğer tutulanlar bir gece daha kalmıştır. Daha sonra araçlarla, hala gözleri bağlı olarak alaya sevk edilmişler ve serbest bırakılmışlardır. Nüfus cüzdanları daha sonra geri verilmiştir. Tanık, onun köyüne gitmiş ve Tahsin ve Ali İhsan'ı sormuştur. Kendisine, onların geri gelmediği söylenmiştir. Anneleri onun evine gelmiş ve kendisine oğullarının nerede olduğunu sormuştur. Tanık da kadına, onların bir gün evvel serbest bırakıldıklarını söylemiştir. Tanık, tutulurken kötü muameleye maruz bırakılmadığını, Hamsa'ya da diğerlerinin kötü muamele gördüğünü söylemediğini ifade etmiştir. Askerler insanlara iyi davranmıştır. O tarihten sonra,

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

tanık Ali İhsan veya Tahsin ile ilgili herhangi bir şey görmemiştir veya duymamıştır.

104.Tahsin'in Çayan adında bir oğlu vardı ve görme engelliydi. Tanık, onun nerede olduğunu bilmiyordu. Çayan ortadan kaybolduğu zaman, tanık hayvanları dağlara doğru yöneltiyordu. Akşam, geri gelmişti ve kendisine Çayan'ın ortadan kaybolduğu söylenmişti. Tutulmalarının ardından uzun bir süre geçmişti. Tanık, Çayan'ın ortadan kaybolduğu gün köydeki bir askeri operasyondan haberdar değildi.

105.Tanık, muhtarın oğlu Cihat'ı da tanıyordu. Ne onunla ilgili ya PKK'ya katılması ya da bir operasyon sırasında askerlere eşlik etmesine dair herhangi bir şey duymuştur; ne de Tahsin ve Ali İhsan'ı ihbar eden kişi olup olmadığına dair bir şey biliyordu. Cihat'ın nerede olduğunu bilmiyordu. Tutuldukları zaman, Cihat onlarla birlikte kendi nüfus cüzdanını almak için gelmişti. Serbest bırakıldıkları zaman, onlarla beraber değildi.

106.Tanık, şahitlik etmekten korkmadığını ve kimseye de tanıklık etmekten korktuğunu söylemediğini ifade etmiştir.

107.Tanık son olarak, Hamsa Çiçek'in oğulları ortadan kaybolduğu için, başkalarının yaptığı hayırlarla geçindiğini açıklamıştır. Kocasını uzun zaman önce bir trafik kazasında vefat etmişti ve sağlık sorunları olan beş veya altı torunu vardı.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK

A. Olağanüstü Hal

108.Yaklaşık olarak 1985'den itibaren, güvenlik güçleri ve PPK (Kürdistan İşçi Partisi) üyeleri arasında, Türkiye'nin güneydoğusunda ciddi karışıklıklar hiddetlenmektedir. Bu çatışma, Hükümet'e göre, binlerce sivilin ve güvenlik güçleri üyelerinin canını almaktadır.

109.Güneydoğu bölgesiyle ilgili olarak iki Kanun Hükmünde Kararname, Olağanüstü Hal ile ilgili Kanun kapsamı altında alınmıştır (Kanun no. 2935, 25 Ekim 1983). Bunlardan ilki, Karar no.285 (10 Temmuz 1987) Türkiye'nin güneydoğusundaki on bir ilden onunda bir olağanüstü hal bölgesi valiliği oluşturmuştur. Kararın 4. Maddesi (b) ve (d) kapsamı altında, bütün özel ve kamu güvenlik kuvvetleri ve Jandarma Asayiş Komutanlığı, bölge valisinin emri altındadır.

110.İkincisi, Karar no.430 (16 Aralık 1990), bölge valisinin güçlerini kuvvetlendirmiştir, örneğin, yargıçlar ve savcılar dahil olmak üzere kamu görevlileri ve çalışanlarının bölgenin dışına aktarılmasını emretmek, ve 8. Madde'de şart koşturmuştur:

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

"Bu Kanun Hükmünde Kararname ile İçişleri Bakanı'na, Olağanüstü Hal Bölge Valisi'ne ve olağanüstü hal bölgesi dahilindeki il valilerine tanınan yetkilerin kullanılması ile ilgili her türlü karar ve tasarruflarından dolayı bunlar hakkında cezai, mali veya hukuki sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz. Kişilerin sebepsiz uğradıkları zararlardan dolayı Devlet'ten tazminat talep etme hakları saklıdır."

B. İdari sorumluluk ile ilgili anayasal hükümler

111.Türk Anayasası'nın 125. Maddesi aşağıdakileri sağlamaktadır:

"İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür."

112.Bu hüküm, bir olağanüstü hal veya savaş durumunda dahi herhangi bir sınırlandırmaya tabi değildir. Hükümün bir sonraki gerekliliği, sorumluluğun "sosyal risk" teorisine dayanan bir mutlak, tarafsız bir doğası olan, idarenin bir bölümünde herhangi bir hatanın varlığının kanıtlanmasını zorunlu olarak gerektirmez. Bu yüzden, Devlet'e kamu düzeni ve güvenliğini sağlama görevinde veya kişilerin yaşamlarını ve malvarlıklarını koruma görevinde başarısız olduğunun söylenebileceği zaman, idare, bilinmeyen veya terörist failer tarafından gerçekleştirilen eylemlerden zarar görmüş olan insanların zararını giderecektir.

C. Ceza kanunu ve usul

113.Türk Ceza Kanunu'na göre,

- bir bireyin özgürlüğünün yasa dışı bir şekilde elinden alınması (Genel olarak Madde 179, kamu personelleri açısından madde 181),

- bir bireyin işkenceye ve kötü muameleye maruz bırakılması (Madde 243 ve 245),

- Taksirle öldürme (Madde 452, 459), kasten öldürme (Madde 448) ve nitelikli halleri(Madde 450) ceza gerektiren suç anlamına gelir.

114.Bütün bu suçlarla ilgili olarak, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 151. ve 153. Maddelerine istinaden, savcılığa veya yerel idari yetkililer nezdinde suç duyurusunda bulunulabilir. Savcılık ve polis memurlarının, bir soruşturmanın başlatılıp başlatılmaması gerektiğine karar verilmeden evvel, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 148. Maddesi'ne istinaden, kendilerine bildirilen suçları soruşturma vazifeleri vardır. Suç duyurusunda bulunan, savcılığın cezai soruşturmama başlatmama kararına karşı itiraz edebilir.

115.Genel olarak, eğer bir suçun iddia edilen faili bir Devlet memuru ise veya bir kamu görevlisi ise, dava açma izni yerel idare meclislerinden (İl Genel Meclisi İdari Komitesi) alınmalıdır. Yerel meclisin kararları, Yüksek İdari Mahkeme'ye temyiz edilebilir, dava açmayı reddetme bu tür bir otomatik temyize tabi olur. Eğer memur bir silahlı kuvvetler mensubu ise, askeri mahkemelerin yargı yetkisinin kapsamı içerisinde olacaktır ve Askeri Ceza Kanunu'nun 152. Maddesi hükümleri uyarınca yargılanacaktır.

D. Medeni Kanun hükümleri

116.Kamu personellerinin herhangi bir yasadışı eylemi, ister maddi veya manevi bir zarara yol açan, ceza gerektiren bir suç veya bir haksız fiil olsun, hukuk mahkemeleri huzurunda bir tazminat talebine konu olabilir. Medeni Kanun'un 41. Maddesi uyarınca, zarar gören bir şahıs, ister kasten veya önemsemeyerek ister tedbirsizlikle olsun, hukuka aykırı şekilde zarara yol açtığı iddia edilen bir kişiye karşı tazminat talebiyle bir dava açabilir. Maddi kayıplar, Medeni Kanun'un 46. Maddesi uyarınca hukuk mahkemeleri tarafından tazmin edilebilir ve maddi olmayan veya manevi kayıplar için 47. Madde kapsamı altında hüküm verilebilir.

117.İdareye karşı tatbikatlar, tatbikatları yazılı olarak yapılan idare mahkemeleri huzuruna getirilebilir.

E. 285. No'lu Kararın Tesiri

118.İddia edilenlerin terör suçları olması halinde, Türkiye genelinde var olan savcılıklar değil, ayrı bir sistem olan Devlet Güvenlik Savcıları ve Mahkemeleri yetkilidir.

119.Savcılık aynı zamanda, bir olağanüstü hal bölgesinde güvenlik kuvvetlerinin mensuplarına karşı iddia edilen suçlar hususunda yargı yetkisinden yoksundur. Madde 4 § 1, 285 nolu Karar, bölge valisinin emri altındaki bütün güvenlik güçlerinin (bkz., yukarıdaki paragraf 50), görevleri esnasında gerçekleştirdikleri eylemler açısından, kamu görevlilerinin kovuşturması ile ilgili 1914 Yasası'na tabi olacaktır. Bu yüzden, güvenlik gücü mensubunun suç işlediğine dair bir iddia ile şikayeti alan herhangi bir savcı, yargı yetkisi olmayan bir karar vermeli ve dosyayı bir İdari Meclise sevk etmelidir. Bu meclisler, memurlardan oluşmaktadır ve vali tarafından yönetilmektedir. Meclisin bir dava açmama kararı, Yüksek İdari Mahkeme'nin otomatik temyizine tabi olur. Bir dava açma kararı alındığı zaman, davayı soruşturma görevi savcılığa aittir.

İLGİLİ HUKUK

120.Başvurucu, oğullarının ve torununun ortadan kaybolmasından şikayetçidir. Mahkeme ilk olarak, iki oğluya ilgili şikayetlerini inceleyecektir.

I. BAŞVURU SAHİBİNİN İKİ OĞLUNUN ORTADAN KAYBOLMASI İLE İLGİLİ OLARAK SÖZLEŞME’NİN 2., 3. VE 5. MADDELERİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

A. Kanıtların değerlendirilmesi ve Olayların saptanması

1. Tarafların savları

(a) Başvurucu

121.Başvurucu, kaynağı belirtilmemiş bir tutulmadan veya Diyarbakır ili Dernek köyünde yakalanmış olan iki oğlunun ortadan kaybolmasından şikayet etmektedir. Mahkeme’den, iki oğlunun ortadan kaybolmasının Sözleşme’nin 2., 3. ve 5. Maddeler kapsamı altında davalı Devlet’in sorumluluğuna bağlı olduğu ve bu maddelerin her birinin ihlal edildiği kararına varmasını talep etmektedir.

(b) Hükümet

122.Hükümet, Dernek’te 10 Mayıs 1994 tarihinde iddia edildiği gibi bir operasyon olmadığını iddia etmektedir. Bu anlamda, Eylül 1997 tarihinde Kurmay Albay tarafından hazırlanan, 23 Nisan-10 Mayıs 1994 tarihleri arasında belli operasyonların yürütülmüş olduğu bölgelere çok yakın olunmasına rağmen, Dernek’in operasyon alanının dışında kaldığına işaret eden bir operasyon raporu sunmaktadırlar (bkz., yukarıdaki paragraf 26). Bunlara ek olarak, Hükümet, 29 Eylül 1995 tarihinde jandarma tarafından alınan ifadelerinde, 10 Mayıs 1994 tarihinde bir operasyonun yapıldığını hatırlamadıklarını açıklamış olan Behçet Yılmaz (köy muhtarı) ve Şükrü Çelik’in (Dernek’ten bir köylü) sözlü ifadelerine başvurmaktadır (bkz., yukarıdaki paragraf 27 ve 28).

123.Hükümet ayrıca, mevcut davada bahsi geçen şahısların hiçbirinin, güvenlik güçleri tarafından tutulmadığını ifade etmektedir. Bu anlamda, Lice Emniyet Müdürlüğü Anti-Terör Departmanı ve Diyarbakır İl Jandarma Karargahı’nın Sorgu Birimi tarafından, 1 Nisan-31 Nisan 1994 tarihleri arasındaki dönem için tutulmuş olan, başvurucunun oğullarından veya Tahsin ve Ali İhsan Çiçek’i gördüklerini iddia eden diğer tutulanlarla ilgili hiçbir ifade içermeyen, gözaltı kayıtlarına başvurmaktadır (bkz., yukarıdaki paragraf 24).

124.Hükümet, başvurunun oğullarının güvenlik güçleri tarafından tutulduğu makul şüphenin ötesine geçecek şekilde kanıtlanmadığı için, bu kaybolmaların kendi sorumluluklarına ilişkin olamayacağı sonucuna varmaktadır.

2. Mahkeme'nin Değerlendirmesi

(a) 10 Mayıs 1994 tarihinde Dernek'teki operasyon ve başvurunun oğulları Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in tutuldukları iddiası

125.Mahkeme, başvurunun, güvenlik güçlerinin 10 Mayıs 1994 tarihinde Dernek'te, bazı köylülerin tutulduğu askeri bir operasyon yaptığı iddiasının, taraflar arasında uyuşmazlık konusu olduğuna dikkatleri çekmektedir. Dolayısıyla, Mahkeme şimdi, Komisyon tarafından toplanan delillerin önemini ve etkilerini değerlendirerek bu iddia edilen olayları tespit etmeyi ve doğrulamayı gerektirmektedir.

126.Mahkeme, ilk olarak, askeri otoritelerin 10 Mayıs 1994 tarihinde Dernek civarında büyük çaplı askeri operasyonların olduğunu kabul ettiğini belirtmektedir (bkz., yukarıdaki paragraf 26). Bu bulgu ayrıca, köylülerin Komisyon temsilcileri huzurundaki tanıklıklarıyla da uyumludur; köylüler, operasyon gününde, farklı askeri birimlerden oluşan büyük bir askeri birliğin, operasyona katılmak için köye geldiğini ifade etmiştir (bkz., yukarıdaki paragraf 53 ve 79).

127.Mahkeme, başvurunun, kızının ve üç köylünün Komisyon temsilcileri tarafından alınan ifadelerini dikkatli bir biçimde incelemiş ve bunları savcılık ve Diyarbakır İHD tarafından alınmış olan ifadeleri ile karşılaştırmıştır (bkz., örneğin yukarıdaki paragraf 35, başvurunun Diyarbakır İHD huzurundaki ifadesi ve paragraf 42-43, başvurunun Komisyon temsilcileri huzurundaki ifadesi; paragraf 52 ve 53, Feride Çiçek'in Komisyon temsilcileri huzurundaki ifadesi; paragraf 29, Demir'in savcılık huzurundaki ifadesi ve paragraf 100-103, Demir'in Komisyon temsilcileri huzurundaki ifadesi; paragraf 30, Özinekçi'nin savcılık huzurundaki ifadesi ve paragraf 89-97, Özinekçi'nin Komisyon temsilcileri huzurundaki ifadesi; paragraf 31, Fidantek'in savcılık huzurundaki ifadesi ve paragraf 79-84, Fidantek'in Komisyon temsilcileri huzurundaki ifadesi). Sonuç itibariyle, Mahkeme, yukarıda bahsi geçen bütün ifadelerin, 10 Mayıs 1994 tarihinde Dernek'te gerçekleştirilen operasyon ve daha sonra başvurunun oğulları Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in tutulması konusunda hemen hemen bütün ayrıntılarda birbiri ile tutarlı olduğunu dikkate

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

almaktadır. Mahkeme bu yüzden, Komisyon temsilcileri huzurunda ifade vermiş olan köylülerin, 10 Mayıs 1994 tarihindeki olayla ilgili dürüst ve gerekli ayrıntıları ile kesin bir beyanda buldukları konusunda tatmin olmuştur.

128.Bir diğer yandan, Mahkeme, Komisyon temsilcileri huzurunda memurlar tarafından verilen ifadeleri kabul edememektedir. Bu tanıklar, Dernek civarında bir operasyonun yapıldığını kabul etmiştir fakat güvenlik güçlerinin köye girmediğini iddia etmiştir. Bununla birlikte, tanıkların hiçbiri operasyonunun aslında nerede yapıldığı veya hangi köylerin etkilendiğini kesin bir biçimde tanımlayamadıkları gibi, o gün köye kimlerin girdiği konusunda da herhangi bir açıklama sağlayamamışlardır (Hasan Çakır'ın ifadesi için, bkz., yukarıdaki paragraf 60-66, Şahap Yaralı'nın ifadesi için bkz. paragraf 67-74 ve Mustafa Küçük'ün ifadesi için bkz. paragraf 75-77). Bunlara ek olarak, temsilcilere, gerçekleştirilen operasyonların mahiyeti veya operasyona katılan birimleri açıklayan, hiçbir eşzamanlı kayıt ibraz edilmemiştir; bilhassa, başvurunun kendisine söylendiğini iddia ettiği gibi Bolu'dan birimlerin dahil olup olmadığıyla ilgili hiçbir bilgi ibraz edilmemiştir. İbraz edilen tek kayıt, Eylül 1997 tarihli bir operasyon kayıdır -söz konusu olaylardan üç buçuk yıl sonra.

129.Bunlara ek olarak, köylü Yılmaz'ın (bkz., paragraf 27) ve Çelik'in (bkz., paragraf 28) ifadeleri, herhangi bir operasyonun yapılıp yapılmadığı konusunda inandırıcı değildir ve her halükarda, klişeleşmiş ve nerdeyse tamamıyla aynı terimlerde olan aynı hikayeyi anlatmaktadır. Mahkeme bu yüzden, bu ifadelere dikkatle yaklaşmalıdır ve bunlara özel ehemmiyet addetmemelidir.

130.Hükümet'in tanıkları, bu nedenle, o dönemde Yatılı Bölge Okulu'nda hangi askeri birimlerin yerleştiği veya ilgili süre zarfında Dernek köyünde neler olduğu hususunda bilgi sağlama konusunda başarısız olmuştur.

131.Daha önce belirtilenlerin ışığında, Mahkeme aşağıdaki ifadeyi, başvurunun oğulları Tahsin ve Ali İhsan Çiçek dahil altı köylünün tutulmuş olduğu, 10 Mayıs 1994 tarihinde Dernek köyünde gerçekleştirilen operasyonun gerçek olayları olduğunu kabul etmektedir.

132.10 Mayıs 1994 tarihinde, askerler Dernek köyüne gelmiş ve köylülere caminin yanında toplanmalarını emretmiştir (bkz., paragraf 43 ve 80). Daha sonra bir kimlik kontrolü yapmışlardır. Ramazan Akyol, Fevzi Fidantek, Mehmet Özinekçi, Mehmet Demir ve Ali İhsan Çiçek'i (başvurunun oğulları) ayırarak, askerler köylülerin geri kalanını evlerine göndermiştir. Tahsin Çiçek (başvurunun ikinci oğlu) ilk olarak diğer köylüler ile birlikte serbest bırakılmıştı; fakat,

hemen sonrasında kendisine, tutulan beş kişiye katılması emredilmiştir (bkz., paragraf 43, 80, 90, 100). Askerler bu altı köylüyü alıp Lice Yatılı Bölge Okulu'na yürüyerek götürmüştür (bkz., paragraf 44, 81, 90, 100).

(b) Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in Yatılı Bölge Okulu'nda tutulması

133.Hükümet, Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in güvenlik güçleri tarafından tutulduğunu inkar etmektedir. Aslında, insanların Yatılı Bölge Okulu'nda tutulup tutulmadığı ile ilgili bir delil çatışması vardır. Ziyaret eden birimlerin zaman zaman okula yerleştikleri kabul ediliyordu. Tanık Çakır, tutulan insanların ilk olarak okula götürülmüş olmalarının mümkün olabileceği konusunda hemfikirdir (bkz., yukarıdaki paragraf 65). Buna karşın, Yaralı bu düşünceye karşı çıkmıştır (bkz., paragraf 73).

134.Hükümet ayrıca, ne onların ne de onların tutulduklarını gördüklerini söyleyen diğer tutulanların isimlerinin, gözaltı kayıtlarında görülmediği gerçeğine başvurmaktadır.

135.Mahkeme bu yüzden, her şeyden önce, bu kayıtların Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in Lice Yatılı Bölge Okulu'nda tutulmamış olmalarına dair inkar edilemez bir kanıt olarak görülüp görülemeyeceğini incelemelidir. Mahkeme, jandarma yetkililerinin ifadelerinden, zaman zaman Lice'ye gelen askeri birimlerin on-on beş günlük bir zaman zarfında Yatılı Bölge Okulu'na yerleştirildiklerini gözlemlemektedir. Bu birimler, jandarma ile birlikte operasyonlara katılmıştır (bkz., yukarıdaki paragraf 60). Yatılı Bölge Okulu'nda hiçbir gözaltı yeri yoktur; bununla birlikte, eğer yatılı okula yerleşen bir askeri birim jandarma ile birlikte bir operasyonda yer alsaydı, tutulanları jandarmaya sevk etmeden önce onları Yatılı Bölge Okulu'nda tutmaları mümkün olurdu (bkz., yukarıdaki paragraf 65). Yatılı Bölge Okulu'na yerleşen askerlerin, operasyonlar esnasında jandarmaları destekledikleri zaman gözaltı kayıtları tutmuş olmaları veya tutmalarının gerektiği anlaşmazlığa neden olmaktadır (bkz., yukarıdaki paragraf 63 ve 72).

136.Mahkeme aynı zamanda, Lice Jandarması'nın eylemine göre, insanların ifadeye veya gözetime alınması ile bir gözaltı odasına alınmaları arasında bir fark olduğunu gözlemlemektedir. Gözaltına alınmış olan insanlar için defterler tutulduğu halde, gözetime veya ifadeye alınmış olan insanların isimleri her zaman defterlere kaydedilmemiştir. Jandarma, bir şüpheliyi nezaret altında, örneğin bir yemekhanede, onlarla ilgili şüpheler giderilene dek tutabilirdi. Bu gibi bir şahıs, bir gözaltı odasına koyulmayacak ve bir gözaltı defterinde adı

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

geçmeyecektir. Bu da, bir şahsın gözaltına alınmasından ziyade “gözetime” alınması olarak açıklanmıştır (bkz., yukarıdaki paragraf 73).

137.Mahkeme, Komisyon’un ve Mahkeme’nin, gözaltı kayıtlarının yetersizliği ve güvenilmezliği ile ilgili olan daha önceki bulgularının (bkz., *Çakıcı-Türkiye* [GC], no. 23657/94, § 105, ECHR 1999-IV; 25 Eylül 1997 tarihli *Aydın-Türkiye* kararı, Raporlar 1997-VI, Komisyon’un Düşüncesi, s. 1941, §172), bu gibi kayıtlara, genel olarak bir insanın gözaltına alınmadığını kanıtlamak üzere itimat edilemeyeceğini hatırlatmaktadır. Bilhassa, Mahkeme daha öncesinde *Çakıcı*’nın Lice İlçe Jandarma Teşkilatı’nda, ismi kayıtlara girilmeden, tutulmuş olduğu kararına varmıştır (bkz., yukarıda adı geçen, *Çakıcı-Türkiye* kararı, §107). Bir başka şüphe de, *Çakıcı* davasındaki olaylar ile karşılaştırıldığı zaman, jandarma teşkilatında tutulan herkesin gözaltı kayıtlarına girilmeyeceğini kabul eden tanık Yaralı’nın beyanları ile kayıtların doğruluğudur. Son olarak, Mahkeme, gözaltına alınma ve gözetime alınma arasına çekilen tatmin etmeyen ve isteğe bağlı farka herhangi bir ehemmiyet yükleyemez.

138.Yukarıda geçenlere rağmen, Mahkeme, başvurunun oğullarının isimleri gözaltı kayıtlarında yer almamasına karşın, bu durumun onların jandarma tarafından tutulmadığı anlamına gelmediğini düşünmektedir.

139.Bir diğer yandan, Mahkeme, iddia edildiği üzere başvurunun oğulları ile birlikte tutulan üç köylünün ifadelerinin, mantıklı, ayrıntılı ve birbirleri ile tutarlı olduğunu gözlemlemektedir. Gözaltı defterleri ile ilgili jandarmanın açıklamaları, Mahkeme’nin bir operasyon esnasında Dernek’te başvurunun oğullarının tutulması ile ilgili olayları belirlemesi ve başvurunun oğulları ile birlikte tutulmuş olan üç köylünün inandırıcı tanıklıkları göz önüne alınacak olursa, Mahkeme, köylüler tarafından Komisyon temsilcilerine anlatılan olayların, Yatılı Bölge Okulu’ndaki tutulma sürecindeki gerçek olayları yansıttığı kanaatinde.

140.Bu doğrultuda Mahkeme, aşağıdaki ifadeyi Yatılı Bölge Okulu’nda Tahsin ve Ali İhsan Çiçek’in tutulma süreciyle ilgili gerçek olaylar olarak kabul etmektedir.

141.Dernek’teki kimlik kontrolünün ardından, altı köylü (Tahsin Çiçek, Ali İhsan Çiçek, Fevzi Fidantek, Mehmet Özinekçi, Mehmet Demir ve Ramazan Akyol) yürüyerek Yatılı Bölge Okulu’na götürülmüştür. Köy muhtarının oğlu Cihat da, kaybolan nüfus cüzdanını yeniden çıkarttırmak için tutulanlarla birlikte gitmiştir (bkz., yukarıdaki paragraf 87 ve 105). Fakat o yatılı okulun içine götürülmemiştir. Okula vardıkları zaman, tutulanların gözleri

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

bağlanmıştı (bkz., yukarıdaki paragraf 81, 90, 101). Tuvaletlerin ve bir hamamın bulunduğu, binanın bodrum katında tutulmuşlardır. Elleri bağlı değildir. Hepsi bir arada aynı odada tutulmuştur. Odada mobilya yoktur ve yerde oturmuşlardır. Tutulanlara ekmek, bisküvi ve su verilmiştir (bkz., yukarıdaki paragraf 82 ve 91). Ali İhsan ve Tahsin, Fevzi Fidantek'e yakın oturmuştur (bkz., paragraf 82). Tutuldukları sürede, Mehmet Özinekçi Ali İhsan'a biraz para vererek, askerlerden bisküvi satın almalarını rica etmesini istemiştir (bkz., paragraf 91). Tutulanların hiçbiri kötü muameleye maruz edilmemiştir (bkz., paragraf 83, 93, 103). Cuma günü, tutulanlar bir erkek sesinin "Tahsin ve Ali İhsan Çiçek, nüfus cüzdanlarınızı alın, serbestsiniz" dediğini duymuştur. Son olarak, iki erkek kardeş odadan dışarı çıkarılmıştır (bkz., paragraf 84, 93). Birkaç dakika sonra bir asker gelmiş ve Mehmet Özinekçi'nin üzerine oturduğu Ali İhsan'ın ceketini almıştır (bkz., paragraf 93). İki erkek kardeşin serbest bırakılmasından bir gün sonra, tutulanların geri kalanı Lice sınırındaki alaya götürülmüş ve oradan serbest bırakılmıştır. Nüfus cüzdanları, Lice Jandarma Karakolunda bir hafta sonra kendilerine geri verilmiştir (bkz., yukarıdaki paragraf 84, 93, 103). Üç köylü evlerine geri geldiği zaman, Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in köye geri gelmediklerini görünce şaşırılmışlardır (bkz., yukarıdaki paragraf 85, 94, 103).

142.Davanın koşulları göz önüne alındığında ve bu husustaki gözaltı kayıtlarının yokluğunda, Mahkeme başvuruçunun oğullarının tutulmalarının ikinci günü serbest bırakılmış olmalarını bir gerçek olarak kabul etmemektedir.

B. 2. Madde'ye uygunluk

1. Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in öldüğünün farz edilmesinin gerekip gerekmediği

143.Başvuruçunun oğullarının ortadan kaybolmasının, hayati risk içeren bir bağlamda gerçekleştiğini çünkü bir askeri operasyon esnasında tutulmalarının ardından, en son askerlerin elinde görüldüklerini ileri sürmektedir. Hükümet'in oğullarının ortadan kaybolması hususunda mantıklı bir açıklama sağlamada başarısız olmasına dayanarak, Devlet'in, oğullarının akıbetinden sorumlu olduğunu ibraz etmektedir. Bu doğrultuda, Sözleşme'nin 2. Maddesi'nin bir ihlali söz konusudur, maddeye göre:

"1. Herkesin yaşam hakkı, yasa tarafından korunacaktır. Hiç kimse, yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan ötürü hakkında bir mahkeme tarafından verilen mahkumiyet hükmünün ardından bu yaptırımın infaz edilmesi dışında, yaşamından kasıtlı olarak yoksun bırakılmayacaktır.

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

2. Yaşamdan yoksun bırakma, kesin biçimde gerekli olanın ötesine geçmeyen kuvvet kullanımı sonucunda ortaya çıktığında, bu maddeye aykırı biçimde uygulanmış sayılmayacaktır:

- (a) herhangi bir kimsenin hukuka aykırı şiddete karşı savunulması;
- (b) hukuka uygun bir yakalama/gözaltına alma ya da hukuka uygun olarak gözaltında tutulan bir kimsenin kaçmasını önleme;
- (c) bir ayaklanma ya da isyanı bastırma amacıyla hukuka uygun olarak yapılan tasarruf. "

144.Hükümet, başvurucunun, oğullarının güvenlik güçleri tarafından tutulduğuna yönelik iddialarının doğruluğunu ispat etmediğini ileri sürmektedir. Bu doğrultuda, Sözleşme'nin 2. Maddesi kapsamı altında hiçbir sorunun ortaya çıkmadığını ileri sürmektedirler.

145.*Timurtaş-Türkiye* davasında (13 Haziran 2000 tarihli karar, no. 23531/94, §§ 82-83), Mahkeme aşağıdaki gibi açıklama yapmıştır:

"(...) bir birey sağlığı iyi iken gözaltına alındığı fakat serbest bırakıldığı zaman yaralı olduğu görüldüğü zaman, Sözleşme'nin 3. Maddesi kapsamı altında bir sorun meydana getirmesine yol açan, bu yaraların nasıl oluştuğuna dair mantıklı bir açıklama yapma sorumluluğu devlete aittir (...). Benzer şekilde, 5. Madde Devlet'in üzerine, gözaltına alınmış ve dolayısıyla yetkililerin kontrolü altına alınmış olan herhangi bir şahsın nerede olduğuna dair bir hesap verme sorumluluğunu yüklemektedir (...). Bir beden yokluğunda, yetkililerin bir kısmının bir tutulmanın akıbeti ile ilgili olarak mantıklı bir açıklama sağlamada başarısız olmasının ayrıca Sözleşme'nin 2. Maddesi'nin kapsamı altında sorunlar ortaya çıkarıp çıkarmayacağı, davanın bütün koşullarına ve bilhassa, ispat için zorunlu delil olarak, somut olaylara dayanan ve tutulmaların gözaltında öldüklerinin düşünülmesi gerektiği sonucuna varılabilecek ikinci dereceden yeterli delillerin varlığına bağlı olacaktır (...).

Bu hususta, şahsın tutulmaya başlanmasında bu yana geçen süre zarfı, tek başına belirleyici olmadığı halde, göz önüne alınması gereken ilgili bir husustur. Tutulan kişilerden yeni haberler alınmadan ne kadar çok zaman geçerse, ölmüş olması ihtimalinin de o kadar fazla olacağı kabul edilmelidir. Zamanın geçmesi bu yüzden, bir dereceye kadar, ilgili şahsın öldüğünün farz edilmesi gerektiği sonucuna varabilmeden evvel ikinci derece delillere dair başka unsurlara gösterilecek ehemmiyeti etkileyebilir. Bu açıdan Mahkeme, durumun, 5. Madde'yi ihlal edecek şekilde sadece kural dışı bir tutmanın ötesine geçecek sorunlara sebebiyet verdiğini düşünmektedir. Bu gibi bir yorum, Sözleşme'deki en temel hükümlerden biri olan 2. Madde tarafından sağlandığı üzere, yaşama hakkının etkili korunmasına uygundur (...)."

146.Mahkeme, mevcut davayı diğer davalardan, örneğin Mahkeme'nin başvurucunun oğlunun gözaltında öldüğüne dair yetersiz inandırıcı bulguların olduğu kararına vardığı *Kurt-Türkiye* (25 Mayıs 1998 tarihli karar, Raporlar 1998-III, s. 1182, § 108), ayıran pek çok unsur olduğunu düşünmektedir. Her şeyden önce, Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in yakalanmasından ve tutulmasından şimdiye kadar altı buçuk yıl geçmiştir. Bunlara ek olarak, iki erkek kardeşin Devlet'in sorumlu

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

olduğu yetkililer tarafından bir tutma yerine -Lice Yatılı Bölge Okulu'ndaki askeri alan- götürüldüğü saptanmıştır. Son olarak, davadaki diğer unsurlar ile birlikte ele alındığı zaman, askerlerin birkaç gün içerisinde Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'i diğer köylüler ile birlikte serbest bırakmadığı gerçeği, her ikisinin de yetkililer tarafından şüphe altında olan kişiler olarak belirlenmiş olduğu izlenimini vermektedir (bkz., yukarıdaki paragraf 78, özellikle eğer insanların bariz bir biçimde tehlikeli olur veya ifade gerektirirse, “gözetim süreci” adı verilen kısa bir sürenin sonunda ifade birimlerine teslim edilmiştir diyen Yaralı'nın ifadesi). 1994 yılında Türkiye'nin güneydoğusundaki durumun genel kapsamında, bu gibi bir şahsın kaynağı belirsiz şekilde tutulmasının hayati tehlike içereceği hiçbir suretle göz ardı edilemez (bkz., yukarıda bahsi geçen *Timurtaş-Türkiye* kararı, § 85). Mahkeme, önceki kararlarında, aynı zamanda bu davayla da ilgili olarak, güvenlik güçlerinin eylemleri nedeniyle hesap verme zorunluluğundan yoksun olmasına izin verildiği veya bunun teşvik edildiğine yönelik ihmallerin ceza muhakemesi hukuku ile sağlanan korumanın etkililiğini azalttığını hatırlatır (bkz., *Cemil Kılıç-Türkiye*, no. 22492/93, § 75, ve *Mahmut Kaya-Türkiye*, no. 22535/93, § 98, her ikisi de ECHR 2000'de yayınlandı).

147. Yukarıdaki sebepler için ve altı buçuk yıllık bir süre zarfında başvuruçunun oğullarının nerede oldukları ile ilgili hiçbir bilginin ortaya çıkmaması göz önüne alınarak, Mahkeme Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in, güvenlik güçleri tarafından kaynağı belirtilmeden tutulmasının ardından öldüğünün farz edilmesi gerektiği kanaatinde. En nihayetinde, davalı Devlet'in onların ölümünden sorumlu olması söz konusudur. Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in tutulmalarının ardından ne olduğu konusunda yetkililerin herhangi bir açıklama getirmediğini ve ajanları tarafından herhangi bir ölümcül güç kullanımı hususunda herhangi bir yargı gerekçesine dayanmadıklarını dikkate alarak, ölümlerinin sorumluluğunun davalı Devlet'e yüklenebileceği sonucu çıkmaktadır (bkz., yukarıda bahsi geçen *Timurtaş-Türkiye*, § 86). Bu doğrultuda, belirtilen sebeple 2. Madde'nin bir ihlali söz konusu olmuştur.

2. Araştırma Yetersizliği İddiası

148. Devletin genel görevinin yer aldığı Sözleşme'nin 1. Maddesi “yetki alanı içindeki herkesin Sözleşme'deki hak ve özgürlüklerinin korunması” bağlamında, Mahkeme, Sözleşme'nin 2. Maddesi'nde yaşam hakkının korunması yükümlülüğünün, güç kullanımının bir sonucu olarak bireyler öldürüldüğü zaman bir tür etkili resmi

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

soruşturmanın başlatılmasını dolaylı olarak gerektirdiğini vurgulamaktadır (bkz., gerekli değişikliklerin yapılması koşuluyla, daha önce adı geçen eserde, *Timurtaş-Türkiye*, § 87, *McCann ve Diğerleri-Birleşik Krallık* 27 Eylül 1995 kararı, Seri A no. 324, s. 49, § 161, ve 19 Şubat 1998 tarihli *Kaya-Türkiye* kararı, Raporlar 1998-I, § 105).

149.Mahkeme, resmi bir araştırma başlatılmadan önce ve tanıkların ifadeleri alınmadan önce geçen zamanın uzunluğuna ve ilgili bilgilerin soruşturmayı yürüten makamlar tarafından göz ardı edildiği tutuma dikkat çekmektedir. Mahkeme, soruşturmanın Lice jandarması tarafından ilk olarak, başvurusunun oğullarının tutulmasından sadece bir buçuk yıl sonra yapıldığını gözlemlemektedir. Bunlara ek olarak, Lice savcısı, Tahsin ve Ali İhsan ile birlikte tutulan kişilerin ifadelerini, olaydan üç buçuk yıl sonra dinlemiştir. Bir diğer yandan, başvurusunun Lice jandarma yetkililerine ve Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'ndeki savcılık ofisine, oğullarının aynı zamanda tutulan diğer köylüler ile birlikte serbest bırakılmadıklarını haber vermiş olması tartışma konusu değildir. Dahası, savcılarının ne gözaltı defterlerinde var olan veya tutulma yerleriyle (Lice Yatılı Bölge Okulu) ile ilgili bilgilerin gerçekliğini incelemek için bir girişimde bulunduğu dair bir kanıt vardır; ne de Lice jandarması veya diğer askerlerden, 10 Mayıs 1994 tarihindeki eylemleri için herhangi bir karşı çıkmaksızın bir açıklama yapmaları istenmiştir.

150.Yukarıdakiler göz önüne alınacak olursa, Mahkeme başvurusunun oğullarının ortadan kaybolması ile ilgili yürütülen soruşturmanın yetersiz olduğu ve bu yüzden Devlet'in yaşama hakkını korumaya yönelik usulî yükümlülüklerinin ihlal edildiği sonucuna varmaktadır. Buna bağlı olarak, Sözleşme'nin 2. Maddesi aynı zamanda belirtilen nedenle de ihlal edilmiştir.

C. Başvurucunun oğulları açısından 3. Madde'ye uygunluk

151.Bunlara ek olarak başvurusunun, oğullarının Sözleşme'nin 3. Maddesi'nin davalı Devlet tarafından ihlal edilmesinin kurbanları olduğunu iddia etmektedir, madde şöyle şart koşmaktadır:

“Hiç kimse, işkenceye ya da insanlık dışı yahut aşağılayıcı muamele ya da cezaya tabi tutulmayacaktır”.

152.Gerekli değişikliklerin yapılması şartıyla, 2. Madde kapsamı altında şikayetlerini desteklemek için kullanılan savlara dayanarak, başvuru, en temel hukuki tedbirlerden yoksun olan bir ortamda oğullarının kaybedilmesinin onları ağır psikolojik işkenceye maruz

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

bırakmış olacağından, davalı Devlet'in Sözleşme'nin 3. Maddesi'ni ihlal ettiğini öne sürmektedir.

Bunlara ek olarak, kendisine oğullarının Yatılı Bölge Okulu'ndan kötü muamele gördüğü söylenmiştir. Başvurucu, davalı Devlet'te tutulanlara karşı yüksek bir oranda işkencenin mevcut olmasından dolayı bu varsayımın daha ciddi şekilde inandırıcı olarak ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir. 2. Madde'nin ihlal edildiğine dair iddiasını desteklemek için dayandığı unsurlara atıfla, başvurucu Mahkeme'den, tutulanların ortadan kaybedilmesine ve kötü muamele görmesine göz yumulmasına yönelik resmi uygulamadan dolayı, oğullarının 3. Madde'nin ağırlaştırılmış bir ihlalinin kurbanı olduklarını sonucuna varmasını istemiştir. Bunlara ek olarak, oğullarının ortadan kaybolması için yetkililerin herhangi bir ikna edici açıklama yapmamasının ayrıca 3. Madde'nin bir ihlalinin meydana getirdiğini ve şikayetiyle ilgili herhangi etkili bir soruşturmanın olmamasının bu hükmün farklı bir ihlali ile sonuçlandığını ibraz etmektedir.

153.Hükümet, 3. Madde kapsamı altındaki başvurusunun olaylarla ilgili iddialarını kabul etmemektedir.

154.Sözleşme'nin 3. Maddesi'nin yorumlanmasında uygulanan kötü muamelenin "makul şüphenin ötesinde" ciddi bir delil tutarlılığı ile ispatlanması gerektiği yönündeki katı standartları göz önüne alarak, Sözleşme organlarının hükmün kapsamında ve uygulamasında yer alacak minimum düzeyde bir ciddiyeti tespit etmesi gerekmektedir, Mahkeme mevcut dava koşullarında başvurusunun oğullarının ortadan kaybolmasının bu hüküm açısından sınıflandırılabilmesi kanaatinde değildir (*İrlanda-Birleşik Krallık*, 18 Ocak 1978 tarihli kararı, Seri A No. 25, s. 65, §§ 161-62, yukarıda bahsi geçen *Kurt-Türkiye* kararı, Komisyon raporu, s. 1216, § 195).

155.Görünüşte zorla kaybetmenin tam bir bilgi eksikliği ile nitelendirildiği durumda, şahsın gerek canlı olması gerek ölü olması gerekse acı çekmiş olabileceği muamele, yalnızca dayanaksız bir görüşe konu olabilir. Bu hususta, Mahkeme ilk olarak, olaylarla ilgili 10 Mayıs 1994 tarihindeki tutulmalarının ardından tutulanların Yatılı Bölge Okulu'nda kötü muameleyle maruz edilmediklerine dair saptamasını hatırlatmaktadır (bkz., yukarıdaki paragraf 141). Dahası başvurucu, oğullarının aslında 3. Madde ihlal edilerek kötü muameleden mağdur olduğuna dair ne herhangi bir spesifik kanıt sunmuştur; ne de oğullarının, kaybolmaları ve tutulanların kötü muamele görmesi ile ilgili resmi olarak müsamaha gösterilmiş bir uygulamanın kurbanı olduklarına dair iddia ispat edilememiştir.

156.Mahkeme, resmi bir kayıt olmadan tutulan ve zorunlu hukuki teminatların dışında bırakılan şahısların gördüğü muamele ile ilgili

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

olarak ortaya çıkması gereken güçlü endişenin, 5. Madde altında ortaya çıkan sorunların eklenmiş ve ağırlaştırılmış bir yönü olduğunu hatırlatmaktadır (bkz., yukarıda bahsi geçen *Kurt-Türkiye* kararı, s.1183, § 115).

157.Bu doğrultuda, Mahkeme, Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in 3. Madde'nin aksine kötü muameleye uğradığına dair uygulanabilir bir ispat standardı olduğu sonucuna ulaşılmasını sağlayacak, somut bir temelin olmadığı düşünmektedir.

158.Mahkeme, bu sebeple, Tahsin ve Ali İhsan Çiçek açısından Sözleşme'nin 3. Maddesi'nin bir ihlalinin söz konusu olmadığı sonucuna varmaktadır.

D. 5. Madde'ye uygunluk

159.Başvurucu, iki oğlunun ortadan kaybolmasının, ilgili olduğu dereceye kadar, Sözleşme'nin 5. Maddesi'nin çok yönlü ihlallerine sebebiyet verdiğini ileri sürmektedir, maddeye göre:

1. Herkes kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına sahiptir. Hiç kimse, aşağıdaki haller dışında ve yasayla öngörülen bir usule uygun olması durumu hariç özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır.

(a) bir kimsenin, yetkili bir mahkeme tarafından verilen bir mahkumiyet kararından sonra, hukuka uygun olarak alıkonması/tutulması;

(b) bir kimsenin, bir mahkemenin hukuka uyum olarak verdiği bir karara uyulmamasından ötürü ya da yasa tarafından öngörülen herhangi bir yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak üzere, hukuka uygun olarak yakalanması/(gözaltına alınması) ya da gözaltında/(tutuklu olarak) tutulması;

(c) bir kimsenin, bir suç işlediği hususunda makul bir kuşku bulunması üzerine ya da bir suç işlenmesini yahut suç işledikten sonra kaçmasını önlemek için makul olarak gerekli bulunduğu düşünülen hallerde, o kişiyi yetkili yasal makam önüne çıkartmak amacıyla, hukuka uygun olarak gözaltına alınması/(yakalanması) ya da gözaltında/(tutuklu olarak) tutulması;

...

2. Gözaltına alınan bir kişi, derhal, gözaltına alınmasının nedenleri ve kendisine isnat edilen suçlar hakkında, anladığı dilde olacak şekilde bilgilendirilecektir.

3. Bu madde paragraf 1/c hükümleri uyarınca gözaltına alınan ya da gözaltında/(tutuklu olarak) alıkonan herkes, derhal, bir yargıcın ya da yasa tarafından kendisine yargısal yetkiler kullanma erki verilen bir başka görevlinin önüne çıkartılacaktır ve bu kişi makul süre içinde yargılanma ya da yargılanması sürerken salıverilme hakkına sahip olacaktır. Salıverme, bu kişinin duruşmada hazır bulunmasını güvence altına alan koşullara bağlanabilir.

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

4. Gözaltına alınma ya da gözaltında/(tutuklu olarak) alıkonma yoluyla özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes, alıkonmasının hukuka uygunluğu hakkında ve bu alıkoyma hukuka aykırı ise salıverilmesi hususunda hızla karar verebilecek bir mahkemede dava açmak hakkına sahip olacaktır.

5. Bu maddenin hükümlerine aykırı olarak gözaltına alınmanın ya da gözaltında/(tutuklu olarak) alıkonmanın mağduru olan her kişi, icra edilebilir bir tazminat alma hakkına sahip olacaktır.”

160. Başvurucu, iki oğlunun tutulmasının kaynağının belirtilmemiş olmasının, 5 § 1. Madde'nin aksine keyfi bir şekilde özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları anlamına geldiğini iddia etmektedir. Onların nerede olduğu ve akıbetleri ile ilgili resmi gizlemelerin, oğullarını hukukun erişiminin dışında bıraktığını ve bu doğrultuda Madde 5 § 2,3,4 ve 5'in sağladığı güvencelerin korumasından mahrum bırakıldıklarını ileri sürmektedir.

161. Hükümet, başvurucunun oğullarının ortadan kaybolması ile ilgili iddialarının ispatlanmamış olduğunu vurgulamaktadır. İbrazlarında, 5. Madde kapsamında hiçbir sorun ortaya çıkamamıştır.

162. Mahkeme, 25 Mayıs 1998 tarihli Kurt – Türkiye kararını aşağıdaki gibi ifade etmiştir (ss. 1184-85, § 122; bkz. ayrıca, yukarıda bahsi geçen *Çakıcı-Türkiye*, § 104 ve yukarıda bahsi geçen *Timurtaş-Türkiye*, § 103):

“... bir demokrasi içerisinde bireylerin haklarının korunması için 5. Madde'nin içerdiği güvencelerin temel önemi, yetkililerin ellerinde keyfi gözaltından bağımsız olacaktır. Kesinlikle bu yüzden Mahkeme, kişiyi herhangi bir hürriyetinden yoksun kılmanın, ulusal hukukun esasa ve usule ait kurallarına, aynı zamanda eşit ölçüde 5. Madde'ye, yani bireyi keyfi şekilde tutmaya karşı korumaya uygun olarak yerine getirileceğini Mahkeme içtihadında defalarca vurgulamıştır (...). Herhangi bir güç suistimaline karşı bireyin korunması ile ilgili bu yeknesaklık, Madde 5 § 1'in, bireylerin yasalara uygun bir biçimde hürriyetinden yoksun bırakılabileceği koşulları sınırlandırması ile tanımlanmaktadır, bu koşulların, bireysel hürriyetin en temel güvencesi için istisnalar oluşturduğu gerçeğini dikkate alarak, dar şekilde yorumlanması gerektiği vurgulanmaktadır (...).”

163. Mahkeme ayrıca, yukarıda bahsi geçen *Kurt-Türkiye* kararını (s.1185, § 123) aşağıdaki gibi vurgulamaktadır:

“... Sözleşme'yi oluşturanlar, amaçları, hürriyetten yoksun kılınma eyleminin bağımsız hukuki denetimden etkilenmesine izin verecek şekildeki keyfilik riskini en aza indirmek olan temel haklardan bir yapıyı güvence altına alarak ve bu eylem için yetkililerin hesap verme zorunluluğunu sağlamlaştırarak, bireyin hürriyetinden keyfi olarak mahrum edilmesine karşı korunmasını sağlamlaştırmışlardır. Sürat ve hukuki kontrole ehemmiyet gösteren 5§ § 3 ve 4. Madde'nin gereklilikleri, bu bağlamda özel bir önem taşımaktadır. Hızlı hukuki müdahale, hayati tehlike oluşturan ölçülerin veya

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

Sözleşme'nin 2. ve 3. Maddelerinin içerdiği temel güvenceleri ihlale edebilecek ciddi kötü muamelenin belirlenmesi ve önlenmesini sağlayabilir (...). Söz konusu olan şey, koruyucu tedbirlerin olmaması halinde, hukuk kurallarının yıkılması ile sonuçlanabilecek ve tutulanları yasal korumanın en temel biçimlerinden uzağa sürükleyebilecek bir bağlamda, kişisel güvenliklerinin yanı sıra, bireylerin fiziksel hürriyetlerinin korunmasıdır.”

164.Mahkeme, bu hususta, bir bireyin kaynağı belirsiz şekilde tutulmasının, bu güvencelerin tamamen inkar edilmesi ve 5. Madde'nin en ağır ihlali olduğunu vurgulamaktadır. Bu bireyin üzerinde kontrol sağlandığı farz edilerek, o şahsın nerede olduğuna dair hesap verme sorumluluğu yetkililere aittir. Bu sebeple, 5. Madde yetkililerin ortadan kaybolma riskine karşı koruma sağlamak ve bir şahsın gözaltına alındığı ve o zamandan beri görülmediği ile ilgili olan tartışmaya açık bir iddia üzerinde derhal etkili bir soruşturma başlatmak için etkili önlemler alması gerektiği şeklinde görülmelidir (bkz., yukarıda bahsi geçen, *Timurtaş-Türkiye* kararı, § 103).

165.Yukarıdakilere zıt olarak, Mahkeme, Tahsin ve Ali İhsan Çiçek'in 10 Mayıs 1994 tarihinde, Dernek köyündeki bir operasyon esnasında, güvenlik güçleri tarafından tutulduklarının tespit edildiğini hatırlatmaktadır (bkz., yukarıdaki paragraf 132). Daha sonra, en az iki gün kaldıkları Lice Yatılı Okulu'na götürülmüşlerdir. Tutulmaları o sıralarda kayıt altına alınmamıştır ve daha sonra nerede oldukları veya akıbetleri ile ilgili hiçbir resmi iz yoktur (bkz., yukarıdaki paragraf 141 ve 142). Bu olay kendi içinde ciddi bir eksiklik olarak değerlendirilmelidir çünkü bu durum hürriyetten mahrum etme eyleminden sorumlu olan kişilerin, bir suçta dahil oluşlarını gizlemelerini, izleri örtbas etmelerini ve tutulanların akıbeti için hesap verme zorunluluğundan kaçmalarını sağlamaktadır. Mahkeme'nin düşüncesine göre, tutulmanın tarihi, zamanı ve yeri, tutulma sebebinin yanı sıra tutulmanın ismi ve etkilenen şahısların isimleri gibi unsurları içeren verilerin kaydedilmemiş olması, Sözleşme'nin 5. Maddesi'nin amacı ile bağdaşmayacak şekilde görülmelidir (bkz., yukarıda bahsi geçen, *Timurtaş-Türkiye* kararı, § 105 ve bkz., yukarıda bahsi geçen, *Çakıcı-Türkiye* kararı, § 105).

166.Dahası, Komisyon temsilcileri huzurunda verilen jandarma ifadelerinden görülüyor ki, jandarma şüpheli şahısların tutulması ile gözaltına alınması arasında bir fark olduğuna dayalı bir uygulama gerçekleştirmişlerdir. Bu iki eylem arasındaki sürece, “gözetim süreci” denilmektedir ve 24 saate kadar uzatılabilmektedir. Tutulan kişilerin bu süreç içinde ifadesi alınabilir. Bu süre zarfındaki tutulma, kayda geçirilmez (bkz., yukarıdaki paragraf 73). Mahkeme, bununla birlikte,

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

bu gibi “gayri resmi” bir tutulma sürecine, ulusal hukuk tarafından izin verilmediğine dikkat çekmektedir.

167.Bunlara ek olarak, Mahkeme, başvurucunun ve kızının (Feride Çiçek), Tahsin ve Ali İhsan Çiçek’in köyde tutulmuş olduğuna dair ısrarlarını göz önüne alarak, savcılığın onların bu iddiasını daha derinlemesine inceleme ihtiyacı ile alarma geçmiş olması gerektiğini düşünmektedir. Bunu yapmak için Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamı altında yetkilere sahipti (bkz., yukarıdaki paragraf 114). Savcılık, başvurucunun iddialarını genel olarak onaylayan üç tanık (Tahsin ve Ali İhsan ile birlikte tutulan kişiler) ile görüşmüştür. Fakat bu soruşturma hattı hiçbir zaman izlenmemiş ve askerlerin hiçbirinin ifadesi alınmamıştır. Savcılık, gözaltı kayıtlarının Tahsin ve Ali İhsan’ın köyde tutulmadığını ve de Yatılı Bölge Okulu’nda gözaltına alınmamış olduğunu gösteren jandarma teşkilatının açıklamasının ötesine geçmeyi istememişti.

168.Bu değerlendirmeleri göz önünde bulundurarak, Mahkeme, başvurucunun iki oğlunun köyde ve Yatılı Bölge Okulu’nda tutulduktan sonra nerede oldukları ve akıbetleri ile ilgili inandırıcı ve doğrulanmış herhangi bir açıklama sunmakta yetkililerin başarısız olduğu ve başvurucunun, oğullarının tutulduğuna ve yaşamlarından endişe duyduğuna dair tekrarladığı iddiası ile ilgili hiçbir etkili soruşturmanın yapılmadığı sonucuna varmaktadır. Onlarla ilgili hesap verme sorumluluklarını yerine getirmede başarısız olmuşlardır ve kabul edilmelidir ki, 5. Madde’nin kapsadığı koruyucu tedbirlerin yokluğunda, nedeni kaynağı belirsiz şekilde tutulmuşlardır.

169.Bu doğrultuda Mahkeme, 5. Madde kapsamı altında güvence altına alınan, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına yönelik bir ihlalinin söz konusu olduğu kararına varmaktadır.

II. BAŞVURU SAHİBİNİN KENDİSİ AÇISINDAN SÖZLEŞME’NİN 3. MADDESİ’NİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

170.Başvurucu, oğullarının güvenlik güçlerinin elinde ortadan kaybolmasının, kendisi açısından Sözleşme’nin 3. Maddesi’nde yasaklanan insanlık dışı ve onur kırıcı bir muamele teşkil etmesinden şikayetçidir. Bu doğrultuda Mahkeme’den, kendisinin katlandığı ıstırapın, Sözleşme’nin 3. Maddesi kapsamı altında davalı Devlet’in sorumluluğu ile ilgili olduğu sonucuna varmasını istemektedir.

171.Hükümet, başvurucunun iki oğlunun, güvenlik güçleri tarafından tutulduğu düşüncesini destekleyecek inandırıcı hiçbir delilin olmadığını belirtmektedir. Sözleşme kapsamı altında oğullarının

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

haklarının ihlal edildiği iddiası ve kendi üzüntüsü ve ıstırabı arasında nedenselliğin olmadığını öne sürmektedir.

172.Mahkeme, kötü muamelenin, 3. Madde kapsamında değerlendirilmesi için, asgari ağırlığa ulaşması gerektiğini vurgulamaktadır (bkz., diğer yetkililer arasında, *Cruz Varas ve Diğerleri-İsveç*, 20 Mart 1991 tarihli karar, Seri A no. 201, p. 31, § 83). Bunlara ek olarak, Mahkeme, sebebiyet verilmiş ıstırabın, insanlık dışı muamele olarak değerlendirilebilmesi için belli bir düzeye ulaşmış olması gerektiğine inanmaktadır. Bu asgari değerlendirme görecelidir ve muamelenin süresi ve bunun fiziksel veya ruhsal etkileri gibi olayın bütün koşullarına bağlıdır (bkz., yukarıda bahsi geçen, *İrlanda-Birleşik Krallık* kararı, s. 65, § 162).

173.Bu hususta, oğullarının ortadan kaybolmasının ardından, onların Lice Yatılı Bölge Okulu'ndan tutulduklarına kesinlikle inanarak, başvurucunun ve kızının savcılığa ve jandarma komutanlığına çeşitli başvurularda bulunduğunu hatırlatmaktadır. Buna rağmen, savcılık ve jandarma komutanlığı onun bu şikayetine hiçbir ciddi önem göstermemiştir. Mahkeme, başvurucunun nerdeyse altı yıldır oğullarından hiç bir haber almadığını gözlemlemektedir. Oğullarının öldüğü korkusuyla yaşamaktadır ve savcılık nezdinde girişimlerde bulunmuş ve yetkililerden en azından onların cesetlerinin verilmesini istemiştir. Başvurucunun uzun süredir ve devamlı şekilde çektiği belirsizlik, şüphe ve kaygı, şüphesiz ki çok ciddi ruhsal sıkıntılar ve ıstırap çekmesine yol açmıştır.

174.Şikayetçi olan kişinin, ağır insan hakları ihlallerinin kurbanı olan kişilerin annesi olmasının ve kendisinin ıstırabı ve sıkıntısı karşısında yetkililerin rahatlığının kurbanı olmasının yanı sıra yukarıda açıklanan koşulları göz önünde tutarak, Mahkeme, davalı Devlet'in başvurucu açısından 3. Madde'yi ihlal ettiği sonucuna varmaktadır.

III. SÖZLEŞME'NİN 13. MADDESİ'NİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

175.Başvurucu, oğullarının ortadan kaybolması ile ilgili yerel otoritelerin etkili bir soruşturma yürütmemesinin, Sözleşme'nin 13. Maddesi'nin ihlaline sebebiyet verdiğini ileri sürmektedir. Bunlara ek olarak başvurucu, kendi deneyiminin Türkiye'nin güneydoğusunda başarısız çözüm yolları uygulamasının tipik bir örneği olduğu ileri sürmektedir.

176.Hükümet, hem Jandarma Genel Komutanlığı hem de Lice Savcılığı'nın, başvurucunun iddialarına dayanan geniş kapsamlı bir soruşturma başlattığını ileri sürmektedir.

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

13. Madde'ye göre:

“Bu Sözleşme’de düzenlenen hakları ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlalin bir resmi sıfatla tasarrufta bulunan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olması dikkate alınmaksızın, ulusal bir makam önünde etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkına sahip olacaktır.”

177.Mahkeme, Sözleşme’nin 13. Maddesi’yle, ulusal hukuk düzeninde ne şekilde koruma altına alınmış olurlarsa olsunlar, Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerinden faydalanılması için iç hukukta çözüm yollarının erişilebilirliğinin güvence altına alındığını vurgulamaktadır. Taraf Devletlerin bu hükümden kaynaklanan yükümlülüğünü yerine getirmede takdir yetkileri olmasına rağmen, 13. Madde Sözleşme’ye ilişkin bir çözüm ve giderim yolunun varlığını gerekli kılmaktadır. Madde 13 altındaki yükümlülüğün kapsamı, başvuruçunun Sözleşme kapsamı altında şikayetinin türüne bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bunlarla birlikte, 13. Madde’nin gerektirdiği çözüm yolu, özellikle uygulamasının davalı Devlet’in yetkililerinin eylemleri veya ihmalleri ile herhangi bir gerekçe gösterilmeden engellenemeyeceği bağlamında, uygulamada ve aynı zamanda hukuken “etkili” olmalıdır (bkz., 18 Aralık 1996, *Aksoy-Türkiye* kararı, Raporlar, no. 26, s 2286, § 95; yukarıda bahsi geçen *Aydın-Türkiye*, ss. 1895-96, § 103; ve ayrıca yukarıda bahsi geçen *Kaya-Türkiye* kararı, ss. 325-26, § 89).

178.Mevcut davada, başvuruçunun, oğullarının nerede olduğunu açıklığa kavuşturabilecek “etkili” bir çözüm yolundan mahrum edilmiş olmasından şikayet etmektedir. Mahkeme’nin düşüncesine göre, bir şahsın akrabalarının daha sonra yetkililerin elinde ortadan kaybolduğuna dair tartışmaya açık bir iddiasının olduğu yerde, 13. Madde’nin amaçlarıyla etkili bir çözüm yolu kavramı, uygun olan durumlarda tazminat ödenmesine ek olarak, sorumlu kişilerin belirlenmesi ve cezalandırılmasını sağlayabilen ve akrabalar için araştırmayla ilgili prosedüre etkili bir erişimi dahil edebilen ayrıntılı ve etkili bir soruşturma gerektirmektedir (bkz., gerekli değişikliklerin yapılması koşuluyla, yukarıda bahsi geçen, *Aksoy*, *Aydın* ve *Kaya* kararları, s. 2287, § 98, ss. 1895–96, § 103 ve ss. 329–31, §§ 106 ve 107, sırasıyla). Bu koşullarda görülüşü gibi, 13. Madde’nin gereklilikleri, bir kişinin yetkililerin elinde ortadan kaybolması ile ilgili etkili bir soruşturma yürütmek için, Taraf bir Devlet’in 2. Madde kapsamı altındaki yükümlülüğünden daha fazladır (bkz., yukarıda bahsi geçen *Kılıç-Türkiye*, § 93).

179.Daha önce verilen sebeplerden dolayı (bkz., yukarıdaki paragraf 168), Sn Çiçek’in, oğullarının tutulduklarına dair tartışmaya açık bir iddiasının olduğu düşünülebilir. Bu şikayet, hiçbir zaman

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

herhangi bir ciddi soruşturma konusu olmamıştır. Şikayetine karşılık olarak, savcılık tarafından başvuru yazılı bir ifadesi alınmamıştır ve 10 Mayıs 1994 tarihinde Dernek köyünde yürütülen operasyona katıldığı iddia edilen askerlerle ilgili hiçbir soruşturma gerçekleştirilmemiştir.

180.Savcılığın, Türk hukuku kapsamı altında, hürriyetten yoksun kılma iddialarıyla ilgili bir soruşturma yürütme görevi vardır (bkz., yukarıdaki paragraf 114). Başvurucunun, iki oğlunun tutulduklarından beri görülmediğine dair ısrarları bakımından bulunulan yüzeysel yaklaşım, bu görev ile tutarlı olarak değerlendirilemez ve var olması mümkün herhangi bir diğer yasal çözümün etkinliğinin zayıflatılması ile eşdeğer niteliktedir.

181.Bu doğrultuda, herhangi bir anlamlı soruşturmanın bulunmaması bakımından, Mahkeme, oğullarının yetkililerin sorumluluğu ile bağdaşan koşullar altında kaybolduğuna dair şikayeti açısından başvuru etkili bir çözüm yolundan mahrum edildiği kararına varmaktadır. Dolayısıyla, 13. Madde'nin ihlali söz konusudur.

IV. SÖZLEŞME'NİN 14. MADDESİ İLE BİRLİKTE SÖZLEŞME'NİN 2., 3. VE 13. MADDELERİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

1. Sözleşme'nin 2., 3. ve 5. Maddeleri ile birlikte 14. Madde

182.Başvurucu, haklarına yönelik gerçekleştiğini iddia ettiği ihlallerin, kendisinin Kürt kökenli olması sebebiyle gerçekleştirilmesinin, Sözleşme'nin 14. Maddesi'ni ihlal ettiğini ileri sürmektedir, maddeye göre:

“Bu Sözleşme’de düzenlenen haklardan ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, bir ulusal azınlığa mensup olma, mülkiyet, doğum ya da diğer statüler gibi herhangi bir temelde ayrımcılık yapılmaksızın, güvence altına alınacaktır”.

183.Hükümet, gerçek bir temeli olan şikayetlerin arka plandaki olaylarının inkar edilmesinin ötesinde, bu iddialara değinmemiştir.

184.Mahkeme, başvuru, oğullarının etnik kökenleri dolayısıyla zorla kaybedilmesinin kasti hedefleri olduğuna yönelik iddialarının doğruluğunu ispat etmek için herhangi bir delil göstermediğine dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda, bu hususta Sözleşme’ye dair hiçbir ihlal söz konusu olmamıştır.

2. Sözleşme'nin 13. Maddesi ile birlikte 14. Madde

185.Bunlara ek olarak başvuru, Türk yetkili makamlarının, yargı fonksiyonları kullanılırken jandarma, savcılar ve diğer memurlar huzurunda Kürtçe dilinin kullanımı için yeterli bir düzenleme hazırlama başarısızlığından dolayı hukuki işlemde etkili bir yararlanma imkanından mahrum bırakıldığından dolayı, Sözleşme'nin 13. Maddesi ile birlikte 14. Maddesi'ne başvurmuştur. Bir şikayette bulunma veya bir şikayet peşine düşme gücünden mahrum bırakıldığını ileri sürmektedir.

186.Hükümet, Anayasa'nın 3. Bölümü'ne uygun olarak, Türk Devleti'nin dilinin Türkçe olduğunu hatırlatmaktadır. Bunlara ek olarak, yargı makamlarının, bir zanlı veya bir şikayetçi Türkçe dilini konuşmadığı zaman bir tercüme hizmetini kullanmaları gerektiğini ifade etmektedir.

187.Mahkeme, her şeyden önce, Türk mevzuatının, Türkçe diline hakim olmayan kişiler için bir tercüman desteği sağladığını gözlemlemektedir. Dahası, başvuru, bir tercümanın yardımını istediğini ve bu isteğin Türk yetkili makamları tarafından reddedildiğini Mahkeme huzurunda hiçbir zaman ileri sürmemiştir. Başvurucunun Türkçe konuşmadığı aşikar olduğu halde, Diyarbakır Savcılığı'na dilekçeler sunan kızı Feride Çiçek bu dilekçeleri tasarlamak için Diyarbakır İnsan Hakları Derneği'ndeki bir avukattan yardım almıştır.

188.Yukarıdaki bulgular ışığında, Mahkeme, başvuru, iddialarını ispatlanmamış olarak değerlendirmektedir. Bu doğrultuda, bu şikayet başlığı altında Sözleşme'nin hiçbir ihlali söz konusu olmamıştır.

IV. SÖZLEŞME'NİN 18. MADDESİ'NİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

189.Başvuru, tutulmanın veya devam eden tutulmanın inkar edilmesi bir kaybolma tanımının parçası olduğu için, tutulmakta olan bir insanın ortadan kaybolmasının ister istemez bir örtbas içerdiğinden şikayet etmektedir. Bunlara ek olarak, bu gibi bir örtbas olayının, 18. Madde'de ima edilen iyi niyet gerekliliğine uygun olmadığı belirtilmektedir, maddeye göre:

"Bu Sözleşme çerçevesinde söz konusu haklara ve özgürlüklere getirilmesine izin verilen kayıtlamalar, öngörüldüklerinden başka herhangi bir amaçla uygulanmayacaktır".

190.İddiasını desteklemek için, başvuru, bir gözetim merkezi olarak kullanıldığı herkes tarafından bilinen bir konu iken, birilerinin Lice Yatılı Bölge Okulu'nda tutulduğunun güvenlik güçleri tarafından

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

inkar edilmesinin, bu kuvvetlerin orada neler olduğunu gizlemeye yönelik toplu bir girişiminin kanıtı olduğunu iddia etmektedir.

191.Hükümet, gerçek bir temeli olan iddiaların arka plandaki olaylarının inkar edilmesinin ötesinde, bu iddialara değinmemiştir.

192.Başvurucunun oğullarının, kaynağı belirsiz şekilde tutulduğuna ve kişi özgürlüğü ve güvenliği haklarının ihlalinin söz konusu olduğuna dair bulgusunun ışığında, Mahkeme, başvurucunun iddiaları 2. ve 3. Maddelerin kapsamı altında esas itibariyle incelendiği için, bu şikayetin ayrı bir biçimde incelenmesine gerek duymamaktadır.

V. BAŞVURU SAHİBİNİN TORUNUNUN ORTADAN KAYBOLMASI AÇISINDAN SÖZLEŞME’NİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

193.Başvurucu, olay zamanında 16 yaşında olan torunu Çayan Çiçek’in, Tahsin ve Ali İhsan Çiçek’in tutulmasından yaklaşık bir ay sonra güvenlik güçleri tarafından yakalandığını iddia etmektedir. Başvurucu, torununun ortadan kaybolduğu gün, Çayan’ın annesi ile birlikte Lice’ye gittiklerini ifade etmiştir. Gece köye geri geldikleri zaman, bir köylü onlara, Çayan’ın başka iki kadın ile birlikte yakalandığını söylemiştir.

194.Mahkeme, torununun ortadan kaybolması ile ilgili delilin çelişkili olduğunu gözlemlemektedir. Diyarbakır İHD ve Komisyon temsilcilerinin önünde, başvurucu Çayan’ın güvenlik güçleri tarafından kendi evlerinin bahçesinde yakalandığını doğrulamıştır, oysa ki başvurucunun olaylar esnasında köyde bulunan kızı Feride’ye göre, Çayan köyün civarındaki arazilerde yakalanmıştır.

195.Bunlara ek olarak Mahkeme, başvurucunun kendisine Çayan’ın yakalanmasını anlatan şahitlerin isimlerini veremediğine ve de bu şahitleri Komisyon temsilcileri huzurunda sözlü ifade vermeye getiremediğine dikkat çekmektedir. Dahası, Çayan’ın yakalandığı iddia edildiği gün köyde bir operasyon olduğunu onaylayacak bir kanıt yoktur. Sözlü ifade veren diğer tanıkların, Çayan’ın ortadan kaybolması ile ilgili hiçbir bilgisi yoktur.

196.Bu koşullar altında, Mahkeme, Çayan’ın güvenlik güçleri tarafından iddia edilen yakalanmasını ispat edecek hiçbir delilin bulunmadığına dikkat çekmektedir. Başvurucu tarafından, torunu Çayan’ın başına neler geldiğini veya gelmiş olabileceğini tespit edecek yeterli hiçbir delil ibraz edilmemiştir. Bu doğrultuda, bu şikayet başlığı altında Sözleşme’nin hiçbir ihlali söz konusu olmamıştır.

VI. SÖZLEŞME’NİN 41. MADDESİ’NİN UYGULANMASI

197.Sözleşme’nin 41. Maddesi şöyle der:

“Sözleşme ya da onun Protokollerinin bir ihlali bulunduğunu bulularsa, ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku ancak kısmi bir giderime elveriyorsa, Mahkeme, gerekli olduğunda, zarar gören tarafın hakkaniyete uygun biçimde tatmin edilmesini temin edecektir.

A. Maddi Zarar

198.Başvurucu, Hükümet’in sorumluluğuna giren koşullar altında ortadan kaybolmuş olan iki oğlu Ali İhsan Çiçek ve Tahsin Çiçek açısından bir gelir kaybı için, toplamda 109,795.02 sterlin (İngiliz poundu) maddi tazminat talep etmiştir. Bu miktarı, iki erkek kardeşin şahsi çalışma alanları için olan maaşlarına dayanarak hesaplamıştır.

199.Hükümet, tazminatı gerektirecek bir ihlalin olmadığını ve herhangi bir tazminin makul sınırları aşmaması veya haksız zenginleşmeye yol açmaması gerektiğini ibraz etmiştir.

200.Mahkeme, başvuru tarafından talep edilen zarar ile Sözleşme’nin ihlali arasında nedensel bir bağlantı olması gerektiğini ve uygun durumlarda bunun, kazanç kaybı açısından bir tazminat içerebileceğini hatırlatmaktadır (bkz., diğerleri arasında, the *Barberà, Messegué ve Jabardo-İspanya*, 13 Haziran 1994 tarihli karar -Madde 50-, Seri A no. 285-C, ss. 57-58, §§ 16-20; yukarıda bahsi geçen *Çakıcı-Türkiye* kararı § 127). Mahkeme, Tahsin Çiçek ve Ali İhsan Çiçek’in kaynağı belirsiz şekilde tutulduktan sonra ortadan kaybolmasının ve böylece Devlet’in Sözleşme’nin 2. ve 5. Maddelerinin kapsamı altında sorumluluğunun doğduğu (yukarıdaki paragraf 147 ve 164-168) sonucuna ulaşmıştır. Bu koşullar altında, 2. ve 5. Maddelerin ihlali ve varislerin kendileri için sağlanan mali desteği kaybetmesi arasında doğrudan bir bağlantı vardır.

201.Yukarıda bahsedilenler ışığında, bir hakkaniyet temeline dayanarak Mahkeme, başvurunun oğullarının her biri için toplamda 5000 GBP (İngiliz poundu) vermeyi kabul etmektedir, ve bu miktar başvurucuya ödenecek ve başvuru tarafından oğullarının varisleri için saklanacaktır. Bu doğrultuda, Mahkeme maddi zarar için başvurunun geri kalan iddialarını reddetmektedir.

B. Manevi Zarar

202.Başvurucu, hem kendisinin hem de oğullarının Sözleşme’nin spesifik ihlallerinin kurbanı olduğunu ileri sürmüştür. Mahkeme’den,

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

oğullarının kaybolması açısından, oğullarının varisleri yararına başvurusunun saklayacağı, oğullarının her biri için 40,000 GBP (İngiliz poundu) verilmesini talep etmiştir. Bunlara ek olarak başvuru, manevi tazminat olarak kendisi açısından 10,000 GBP (İngiliz poundu) talep etmiştir. Ayrıca, oğullarının akıbeti ile ilgili davalı Devlet kendisine bir bilgi verinceye dek, Sözleşme'nin devam eden ihlali için manevi tazminat yoluyla her ay için 1000 GBP (İngiliz poundu) talep etmiştir.

203.Hükümet, bu miktarların abartıldığını ve haksız zenginleşmeye yol açacağını ileri sürmüştür.

204.Mahkeme, 2., 5. ve 13. Maddelerin ihlallerine yönelik bulgular olduğunu hatırlatmaktadır. Söz konusu ihlallerin büyüklüğü göz önüne alınarak, onların lehine bir tazminat hükmünün verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu doğrultuda, başvurusunun oğullarının her biri için toplamda 20,000 GBP (İngiliz poundu) vermektedir ve bu miktar başvurucuya ödenecek ve başvuru tarafından oğullarının varisleri için saklanacaktır.

205.Dahası, oğullarının nerede olduğu gerçeğini araştırmak için başvurucuya yetkililerin yardım etmediği göz önüne alınarak, ki bu da onun açısından 3. ve 13. Maddelerin ihlal edilmesi sonucuna yol açmıştır, Mahkeme, başvurusunun lehine bir tazminat verilmesinin de haklı çıkarıldığı değerlendirmesini yapmaktadır. Bu sebeple, başvurucuya bir 10,000 GBP (İngiliz poundu) toplamı kararı vermektedir.

C. Masraflar ve Giderler

206.Başvuru, Birleşik Krallık'taki yasal ekibin sebep olduğu ücretler ve masraflar için toplamda 7760 GBP (İngiliz poundu) ve Türkiye'deki avukatların üstlendiği işler açısından doğan ücretler ve masraflar için 8143 GBP (İngiliz poundu) talep etmiştir. Buna, Ankara'daki iki oturumda Komisyon temsilcileri huzurunda ifadesinin alınmasına katılımı açısından doğan ücretler ve masraflar dahil edilmiştir. Başvuru bunlara ek olarak, posta ücreti, haberleşme, sözlü tercüme ve tercüme masrafları için Kürt İnsan Hakları Projesi'ne ("KHRP") 1205 GBP (İngiliz poundu) ödenmesini talep etmiştir.

207.Hükümet, mesleki giderlere abartılmış ve haksız gözüyle bakmıştır ve giderlerin belirlenmesinde Ankara Barosu için uygulanabilir olan miktarın dikkate alınması gerektiğini ileri sürmüştür.

208.Gider talepleri ile ilgili olarak, Mahkeme, bir hakkaniyet temeline karar vererek ve başvuru tarafından ibraz edilen taleplerin ayrıntılarını göz önünde tutarak, ödetilebilir olan herhangi bir katma

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

değer vergisi ile birlikte kendisine 10,000 İngiliz poundu meblağının verilmesine karar verir.

209.Bir diğer yandan, davanın hazırlanmasında bu organizasyonun ne kadar kesin ölçüde dahil olduğuna dair hiçbir ayrıntının olmaması koşuluyla, Mahkeme KHRP adına yapılan talebin (1205 GBP) doğruluğu konusunda ikna edilmemiştir. İddianın ilgili kısmı bu doğrultuda reddedilmektedir.

D. Gecikme faizi

210.Mahkeme'nin elinde olan bilgilere göre, mevcut kararın kabul edilme tarihinde Birleşik Krallık'ta geçerli olan yasal faiz miktarı her yıl için % 7.5 idi.

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

BU SEBEPLERLE, MAHKEME

1. Bire karşı altı oy ile, başvurucunun oğulları açısından Sözleşme'nin 2. Maddesi'nin ihlal edildiğine hükmeder;
2. Oybirliği ile, başvurucunun oğulları açısından Sözleşme'nin 3. Maddesi'nin ihlal edilmediğine hükmeder;
3. Oybirliği ile, başvurucunun oğulları açısından Sözleşme'nin 5. Maddesi'nin ihlal edildiğine;
4. Oybirliği ile, başvurucu açısından Sözleşme'nin 3. Maddesi'nin ihlal edildiğine hükmeder;
5. Bire karşı altı oy ile, başvurucunun oğulları açısından Sözleşme'nin 13. Maddesi'nin ihlal edildiğine hükmeder;
6. Oybirliği ile, başvurucunun oğulları açısından, Sözleşme'nin 2., 3., 5. ve 13. Maddeleri ile birlikte ele alınan, Sözleşme'nin 14. Maddesi'nin ihlal edilmediğine hükmeder;
7. Oybirliği ile, Sözleşme'nin 18. Maddesi kapsamı altında başvurucunun şikayeti kapsamında karar vermenin gerekli olmadığına hükmeder;
8. Oybirliği ile, başvurucunun torunu açısından Sözleşme'nin hiçbir hükmünün ihlal edilmediğine hükmeden;
9. Bir oya karşı altı oy ile,
(a) davalı Devlet'in başvurucuya, kararın kesinlik kazandığı tarihten itibaren üç aylık bir süre zarfı içerisinde, Sözleşme'nin 44 § 2 Maddesi'ne göre, ödeme tarihinde geçerli olan oranda Türk Lirasına çevrilecek olan aşağıdaki meblağları ödeyeceğine:
(i) maddi zarar için tazminat yoluyla, 10,000 (on bin) pound sterlin, bu tutar başvurucu tarafından oğullarının varisleri için saklanacaktır;
(ii) manevi zarar için tazminat yoluyla, 40,000 (kırk bin) pound sterlin, bu tutar başvurucu tarafından oğullarının varisleri için saklanacaktır;
(iii) manevi zarar için tazminat açısından, 10,000 (on bin) pound sterlin;
(b) %7.5'lik bir yıllık orandaki basit bir faizin, anlaşmaya kadar yukarıda bahsedilen üç aylık süre sonundan itibaren bu miktarlar üzerinden ödenmesi gerektiğine; hükmeder;
10. Oybirliği ile,
(a) davalı Devlet'in başvurucuya, Sözleşme'nin 44 § 2 Maddesi'ne göre kararın kesinlik kazandığı tarihten itibaren üç aylık bir süre zarfı içerisinde ve sonuncunun Birleşik Krallık'taki banka hesabına, maliyetler ve harcamalar açısından, ödetilebilir

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

olan herhangi bir katma değer vergisi ile birlikte 10,000 (on bin) pound sterlin ödemesine;

(b)bu %7.5'lik bir yıllık orandaki basit faizin, anlaşmaya kadar yukarıda bahsedilen üç aylık süre sonundan itibaren bu miktarlar üzerinden ödenmesi gerektiğine; karar vermektedir.

11. Oybirliği ile, başvurucunun sadece memnuniyet için olan taleplerinin geri kalanını reddeder.

İngilizce dilinde yapılmıştır ve Mahkeme Kuralları'nın 77 §§ 2 ve 3. Kuralı uyarınca, 27 Şubat 2001 tarihinde yazılı olarak teslim edilmiştir.

Michael O-BOYLE
Kayıt memuru

Elisabeth PALM
Kayıt memuru

Sözleşme'nin 45§ 2 Maddesi'ne ve Mahkeme Kuralları'nın 74 § 2. Kuralı'na uygun olarak, aşağıdaki farklı düşünceler bu karar eklenmiştir:

- (a) Sn R. Maruste'nin mutabık görüşü;
(b) Sn F. Gölcüklü'nün kısmen mutabık ve kısmen karşı görüşü.

Avrupa Parlamentosu
M.O'B

YARGIÇ MARUSTE'NİN MUTABIK GÖRÜŞÜ

Hem esasa hem de usule ait başlıklarla ilgili 2. Madde'nin ihlal edildiği hususunda çoğunluk ile aynı fikirdeyim. Fakat üzülererek belirtmek istiyorum ki, “ölümlerinin sorumluluğunun davalı Devlet'e yüklenebileceği anlaşılıyor” diyen § 145'de ifade edilen Daire'nin nihai tespitine katılmıyorum. Bu ifade, kaybolan iki kişiye öldü gözüyle bakıldığını açık ve kesin bir biçimde göstermektedir.

Benim açımdan, aşağıdaki sebepler yüzünden bu gibi kesin bir dilin kullanılması tartışmaya açıktır:

Mahkeme'nin, kaybolan kişilerin akıbeti ile ilgili hiçbir delili bulunmamaktadır. Ölü beden yoktur, bu kişilerin kötü muamele gördüğüne dair hiçbir kanıt (bkz., § 156'daki bulgu) veya bu tür bir kötü muameleye dair hiçbir emare yoktur. Ne de duruma, hayati tehlike içerdiği gözüyle bakılabilmektedir. Bu hususta, dava örneğin *Kurt* davasından farklılık arz etmektedir. Farz edilen ölüm lehine tek sav, kişilerin altı buçuk yıldır nerede olduklarına dair hiçbir bilginin olmayışdır. *Kurt* kararında, şahsın tutulurken veya sonraki aşamada yetkililer tarafından öldürüldüğü sonucuna varılmasına yol açacak, makul şüphenin ötesinde, somut bir delilin gerçekten var olup olmadığı konusunun Mahkeme tarafından dikkatlice incelenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ben bu davada kanıtlara dayanan esasları, yukarıda bahsedildiği gibi kesin bir sonuca varamayacak kadar zayıf buldum.

Dahası, bu koşullar altında ölüm ve ortadan kaybolmayı denk tutmanın hukuken doğru olduğunu düşünmüyorum. Gelecekte belli bir yerde başvuruçunun oğullarının canlı bulunacağı ihtimali üzerine spekülasyonda bulunmak istemem. Bu ihtimalin gerçekleşmesi geri dönülmez hale gelmeden, uluslararası bir mahkeme için bu ölümün kesinlikle meydana geldiği sonucuna varmak için henüz erkendir. Bu sebeplerden, ben bu sonuca “farz edilen” veya “muhtemel” kelimesini ekleyeceğim.

Ancak bana göre, en iyi çözüm olmamasına rağmen, durumu olduğu gibi, yani kaybolan kişilerin, en son yetkililerin kontrolü altına alındıkları zaman canlı ve sağlıklı olarak görülmesi sebebiyle Hükümet'in sorumlu olması şeklinde, değerlendirmek daha uygundur. Bu koşullar altında ispat yükünün, ortadan kaybolan kişilerin akıbeti ile ilgili tespit edildiği üzere ikna edici bir kanıt sunmamış olan Hükümet'e geçtiği aşikardır.

Ortadan kaybolma, uluslararası hukukta (bkz., örneğin Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Herkesin Korunmasına Dair BM Bildirisi-G.A. konu 47/133, 18.12.1992, diğerleri arasında, «...kaybolmanın yaşam hakkını ihlal ettiğini » ifade eder, bkz., ayrıca, bu hususta BM İnsan

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

Hakları Komitesi İçtihadı (örneğin, *Quinteros-Uruguay*, 107/1981, İnsan Hakları Komitesi Raporu, GAOR, 38. Oturum, Ek no. 40, 1983, Ek XXII, § 14) ve Amerika Kıtası İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadında (örneğin, *Velásquez Rodríguez Case*, 29 Temmuz 1988 tarihli kararı, Seri C, No. 4, § 157) tanınmış bir kategoridir.

Bu doktrinin, iddialara göre bir kaybolmanın resmi olarak müsamaha edilmiş uygulamasının ne olduğu ile ilgili daha genel analizler ve değerlendirme ile böyle bir bulgu desteklenmese bile, bu özel davada (ve genel olarak Mahkeme'nin yeknesak içtihatlarıyla benzer koşullar içinde) uygulanması için ciddi engeller görmüyorum. Benim düşünceme göre, sadece tek bir kaybolma bile, pozitif yükümlülük öğretisi kapsamı altında, devletlerin herkesin yaşam hakkının korunmasını zorunlu kılan 2§ 1. Madde'nin ilk cümlesi kapsamı içerisine girecektir. Yetkililerin kontrolü altında bir kişinin kaybolması, yaşamlarının gerektiği biçimde korunmadığı anlamına gelmektedir. Bu gibi bir nitelendirme, bu koşullar altında daha uygun olacaktır ve ileride gerçekleşebilecek herhangi bir gelişme için açık kapı bırakacaktır.

YARGIÇ F. GÖLCÜKLÜ'NÜN KISMEN MUTABIK VE KISMEN
KARŞI GÖRÜŞÜ:

(Çeviri)

Üzülerek söylüyorum ki, Sözleşme'nin 2. ve 13. Maddelerinin bir ihlali ve maddi zarar için bir tazminat verilmesi açısından 41. Madde'nin uygulanabilirliği ile ilgili çoğunluğun verdiği kararları paylaşmak benim için imkansızdır.

Açıklamama izin veriniz.

1. Mevcut davada, başvurucunun oğullarının güvenlik güçlerinin kontrolünde iken öldüklerine dair delil başlangıcı bile bulunmamaktadır. Aksine, onlarla birlikte tutulan diğer kişiler şahsen, askerlerin onların serbest bırakıldığını söylediklerini duymuştur (bkz., paragraf 84, 93 ve 103). Dava dosyasında, bütün makul şüphelerin ötesinde, başvurucunun oğullarının tutulurken öldüğünü tespit eden hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Tamamen ve sadece tutuldukları için ve çoğunluğa göre, PKK'nın terörist eylemleri yüzünden ülkenin o bölümünde "hüküm süren özel durumlar" yüzünden öldükleri farz edilmiştir. Benim düşünceme göre, bu olaylar -kendi içlerinde 2. Madde'nin kapsamı altında başvurucunun şikayetleri ile ilgili olarak- hiçbir suretle bu maddenin bir ihlalinin söz konusu olduğu sonucunu haklı çıkarmak için yeterli değildir. Başvurucunun oğullarının tutulurken öldüğünü ve davalı Devlet'in sorumlu olduğunu ileri sürmek boş bir tahminden fazlası değildir (bkz., sonraki gelen sayfalarda paragraf 141).

Dolayısıyla ben, 2. Madde'nin mevcut davada uygulanabilir olmadığı ve kesinlikle ihlal edilmediği sonucuna varmaktayım.

2. Bu konuda daha ayrıntılı bir açıklama için, *Timurtaş-Türkiye* davasındaki (13 Haziran 2000 tarihli kararı ve Mahkeme'nin *Kurt-Türkiye* davasındaki kararına (25 Mayıs 1998 tarihli karar) karşı görüşüme başvuruyorum; ikinci dava, mevcut davadaki gibi, ölümün bütün makul şüphelerin ötesinde belirlenmemiş olduğu, kaybolma durumlarında emsal karar olarak görülmelidir.

13. Madde'nin bir ihlali ile ilgili olarak, benim düşünceme göre, bu davadaki çoğunluk başvurucunun oğullarının kaybolmasıyla ilgili herhangi bir etkili soruşturmanın yürütülmemiş olması nedeniyle, Sözleşme'nin 2. Maddesi'nin bir ihlalinin söz konusu olduğu kararına vardığı zaman, 13. Madde kapsamı altında farklı hiçbir sorun ortaya çıkmamıştır, çünkü aynı olaylar başvurucunun hem 2. hem de 13. Madde kapsamı altındaki şikayetlerinin başlangıç noktasında idi. Bu hususta, aynı zamanda, *Kaya-Türkiye* (19 Şubat 1998 tarihli karar),

ÇİÇEK /TÜRKİYE KARARI

Mahmut Kaya-Türkiye (28 Mart 2000 tarihli karar) ve *Akkoç-Türkiye* (10 Ekim 2000 tarihli karar) davalarındaki karşı görüşlerime başvuruyorum.

3. Son olarak, daha önce açıkladığım gibi, mevcut davada ölümler, bütün makul şüphelerin ötesine geçmeden, yalnızca bir varsayıma dayanarak belirlendiği için başvurucunun oğullarının varislerine maddi zararlar ilgili herhangi bir tazminat verilmesi için hiçbir gerekçe bulunmamaktadır.